

PRIEREZOVÉ TÉMY

(príloha školského vzdelávacieho programu)

Gymnázium Vavrinca Benedikta Nedožerského
Matice slovenskej 16, Prievidza

Dátum schválenia internej dokumentácie:	1. 9. 2013	podpis:	
Spracoval	RNDr. Jaroslav Perniš	predstaviteľ manažmentu kvality	
Kontroloval	RNDr. Jaroslav Perniš	predstaviteľ manažmentu kvality	
Schválila	PaedDr. Eleonóra Porubcová	riaditeľka školy	

Obsah

ÚVOD	4
1. MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA.....	5
1. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy.....	5
1. 2 Vzťah prierezovej témy k vzdelávacím oblastiam.....	5
1. 3 Obsahový štandard	6
1. 4 Výkonový štandard	6
1. 5 Tematické okruhy prierezovej témy a ich ciele	7
2. MEDIÁLNA VÝCHOVA.....	9
2. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy.....	9
2. 2 Vzťah prierezovej témy k vzdelávacím oblastiam.....	9
2. 3 Obsahový štandard	10
2. 4 Výkonový štandard	10
2. 5 Tematické okruhy prierezovej témy a ich ciele	11
3. OSOBNOSTNÝ A SOCIÁLNY ROZVOJ	13
3. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy.....	13
3. 2 Vzťah prierezovej témy k vzdelávacím oblastiam.....	13
3. 3 Obsahový štandard	14
3. 4 Výkonový štandard	15
3. 5 Tematické okruhy prierezovej témy a ich ciele	16
4. ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA.....	18
4. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy.....	18
4. 2 Vzťah prierezovej témy k vzdelávacím oblastiam.....	18
4. 3 Obsahový štandard	19
4. 4 Výkonový štandard	19
4. 5 Tematické okruhy prierezovej témy a ich ciele	19
5. OCHRANA ŽIVOTA A ZDRAVIA	22
5. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy.....	22
5. 2 Obsah a realizácia učiva	22
5. 2. 1 Učivo povinných vyučovacích predmetov.....	22
5. 2. 2 Účelové cvičenia	22
5. 2. 3 Učivo začlenené do vybraných vzdelávacích oblastí.....	23
5. 2. 4 Kurz na ochranu života a zdravia	27
5. 3 Obsahový a vzdelávací štandard	27
5. 3. 1 Učivo vybraných predmetov učebného plánu.....	27
5. 3. 2 Obsahové zameranie účelových cvičení	27
5. 3. 3 Obsahové zameranie kurzu na ochranu života a zdravia.....	31
5. 4 Proces.....	33

6. TVORBA PROJEKTU A PREZENTAČNÉ ZRUČNOSTI.....	36
6. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy	36
7. DOPRAVNÁ VÝCHOVA.....	37
7. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy	37
8. REGIONÁLNA VÝCHOVA A TRADIČNÁ ĽUDOVÁ KULTÚRA	38
8. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy	38
8. 2 Obsahový a výkonový štandard.....	38
8. 3 Tematické okruhy prierezovej témy a jej ciele.....	39
PSYCHOCOCIÁLNY VÝCVIK	41
RÉTORIKA A MEDIÁLNA KOMUNIKÁCIA	45
TVORBA A PREZENTÁCIA PROJEKTOV	49

ÚVOD

Povinnou súčasťou obsahu vzdelávania sú prierezové témy, ktoré sa spravidla prelínajú cez vzdelávacie oblasti. Predstavujú vzdelávacie výzvy zvyrazňujúce sociálny kontext. Prostredníctvom nich sa naplňajú výzvy odrážajúce potreby, hodnoty a smerovanie života súčasnej spoločnosti. Ciele prierezových tém môžu byť integrované cez obsah či metódy každého predmetu, ale aj prostredníctvom jednotlivých oblastí vzdelávania či mimovyučovacie aktivity. Zároveň sa prejavujú aj v celkovej kultúre školy. Prierezové témy možno realizovať viacerými formami – ako integrovanú súčasť vzdelávacieho obsahu oblastí vzdelávania v rámci rozširujúcich hodín, napríklad formou projektu, alebo veľmi efektívnou formou kurzu. Na úrovni nižšieho sekundárneho vzdelávania (ISCED 2) a vyššieho sekundárneho vzdelávania (ISCED 3A) zavádza Štátny vzdelávací program tieto prierezové témy:

- Multikultúrna výchova
- Mediálna výchova
- Osobnostný a sociálny rozvoj
- Environmentálna výchova
- Ochrana života a zdravia
- Tvorba projektu a prezentačné zručnosti
- Dopravná výchova
- Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra

Prierezové témy sa môžu realizovať prostredníctvom modelových situácií, diskusií, hier a iných interaktívnych metód, pričom pedagógovia môžu využívať i pomoc iných odborníkov. Škola má na výber viaceré formy jej realizácie – buď integrovane v rámci jednotlivých povinných predmetov (napr. *Psychosociálny výcvik* v 4. ročníku všetkých tried štvorročného štúdia gymnázia, *Tvorba a prezentácia projektov* v 1. ročníku spoločenskovednej a v 2. ročníku všeobecnej a prírodovednej triedy, *Rétorika a mediálna komunikácia* v 1. ročníku spoločenskovednej triedy), formou voliteľných predmetov, kurzov (účelové cvičenia, lyžiarske kurzy a pod.) a rôznych mimovyučovacích aktivít (napr. triednické hodiny, krúžky a pod.).

1. MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA

1. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy

Multikultúrna výchova je zaradená do obsahu vzdelávania s ohľadom na slovenské kultúrne prostredie, kde po stáročia spolunažívali príslušníci rôzneho etnického, národného, náboženského a kultúrneho pôvodu. Tradičná kultúrna rozmanitosť sa pritom v súčasnosti ešte prehĺbuje vďaka viacerým trendom, ktoré sa často zastreľujú pojmom globalizácia. Jedným z týchto trendov, čo výrazne zvyšuje rozmanitosť kultúr na Slovensku, je migrácia príslušníkov vzdialenejších a doposiaľ nepoznaných kultúr a subkultúr. Multikultúrnosť slovenskej spoločnosti však nikdy neznamenal len pokojné spolunažívanie rôznych skupín obyvateľov, ale vždy bola a dodnes je poznačená aj predsudkami a stereotypmi, ktoré sa prejavujú v rôznych podobách neznášanlivosti, rasizmu či xenofóbie. Žiaci gymnázia sú čoraz častejšie v osobnom i verejnom živote vystavení rôznym kultúrnym vplyvom a v čoraz väčšej miere sa dostávajú do kontaktu s príslušníkmi iných kultúr. Preto je potrebné, aby boli na tieto výzvy pripravení a aby boli schopní rozoznať, rešpektovať a podporovať rôzne kultúrne ukotvenie vo svojom okolí. Cieľom prierezovej témy multikultúrna výchova je preto výchovné a vzdelávacie pôsobenie zamerané na rozvoj poznania rozličných tradičných i nových kultúr a subkultúr, akceptáciu kultúrnej rozmanitosti ako spoločenskej reality a rozvoj tolerance, rešpektu a prosociálneho správania a konania vo vzťahu ku kultúrnej odlišnosti. Edukačná činnosť je zameraná na to, aby škola fungovala ako spravodlivý systém, kde majú všetci žiaci rovnakú príležitosť rozvíjať svoj vlastný potenciál. Multikultúrna výchova

- umožňuje žiakom zoznamovať sa s rozmanitosťou rôznych kultúr, ich tradíciami a hodnotami,
- sprostredkúva poznávanie vlastného kultúrneho zakotvenia a porozumenia odlišným kultúram,
- rozvíja zmysel pre spravodlivosť, solidaritu, toleranciu,
- vedie k chápaniu a rešpektovaniu ustavične sa zvyšujúcich sociokultúrnych rozmanitostí,
- majoritnú väčšinu zoznamuje so základnými špecifikami ostaných menšín,

Multikultúrna prierezová téma sa hlboko dotýka i medziľudských vzťahov v škole, vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi, medzi žiakmi navzájom, medzi školou a rodinou, medzi školou a miestnou komunitou. Škola ako prostredie, v ktorom sa stretávajú žiaci z najrôznejšieho sociálneho a kultúrneho zázemia, by mala zabezpečiť takú klímu, kde sa budú všetci cítiť rovnoprávne, kde budú v majoritnej kultúre úspešní i žiaci minorít a žiaci majority budú spoznávať kultúru svojich spolužiakov – príslušníkov minoritných skupín. Tým prispieva k vzájomnému spoznávaniu oboch skupín, ku vzájomnej tolerancii, k odstraňovaniu nepriateľstva a predsudkov voči „neznámemu, nepoznanému“.

1. 2 Vzťah prierezovej témy k vzdelávacím oblastiam

Jazyk a komunikácia	<ul style="list-style-type: none">▪ zameranie na každodennú verbálnu komunikáciu ako kľúčový nástroj jednaní v rôznych životných situáciách v kontexte uvedomovania si kultúrneho dedičstva každého jednotlivca (komunikácia v jednotlivých kultúrach, ich špecifiká, komunikácia medzi viacerými kultúrami na jednom území – región, štát, Európa)▪ prehĺbuje vzťah medzi verbálnou a neverbálnou zložkou komunikácie a rozširuje špecifické aplikácie jazyka o sociálne zručnosti pri nadväzovaní a budovaní medziľudských vzťahov v multikultúrnej spoločnosti▪ zameranie na špecifiká rôznych etnických a kultúrnych skupín žijúcich v slovenskej a európskej spoločnosti▪ zameranie na dopady verbálnych i neverbálnych prejavov a pripravenosti niesť zodpovednosť za správanie jednotlivca a celej spoločnosti
---------------------	--

Človek a hodnoty	<ul style="list-style-type: none"> prostredníctvom tém poznania svojho pôvodu objavovať kultúrne bohatstvo svojho národa, štátu, náboženstva (objavovať kultúrne bohatstvo iných etníc, národov, náboženstiev)
Človek a spoločnosť	<ul style="list-style-type: none"> zameranie na jedinca, človeka v spoločnosti, uplatňovanie svojich práv s rešpektovaním práva druhých, tolerancia odlišných záujmov, názorov i schopnosti druhých ľudské vzťahy, zásady ľudského spolužitia (interkultúrne kontakty) zameranie na rozpoznanie prejavov rasovej neznášanlivosti a na prevenciu vzniku xenofóbie
Človek a príroda	<ul style="list-style-type: none"> evolúcia ľudského správania, komunikácia človeka s prírodou, sebaregulácia konania ako základný ekologický princíp
Umenie a kultúra	<ul style="list-style-type: none"> rozvoj zmyslového vnímania, kreativity, vnímania a utvárania mimoumeleckého estetického správania v medziľudských vzťahoch a chápanie umenia ako prostriedku komunikácie (spoznávanie a tolerovanie odlišnosti iných národnostných, etnických, náboženských, sociálnych skupín, riešenie vzájomnej spolupráce a spolužitia) spoznávanie umenia vychádzajúceho z rôznych národov, náboženstiev
Zdravie a pohyb	<ul style="list-style-type: none"> v témach reflektujúcich fyzickú stránku človeka, sociálne vzťahy, komunikácia a rozhodovanie v bežných aj vypätých situáciách
Človek a svet práce	<ul style="list-style-type: none"> zdokonaľovaním schopností týkajúcich sa spolupráce a komunikácie v tíme v rôznych situáciách

1. 3 Obsahový štandard

- Kultúrna diferenciacia
- Ľudské vzťahy
- Etnický pôvod
- Multikulturalita
- Princíp sociálneho zmieru a solidarity

1. 4 Výkonový štandard

V oblasti vedomostí, zručností a schopností:

žiak sa učí

- osvojiť si znalosti o rôznych etnických a kultúrnych skupinách žijúcich v slovenskej a európskej spoločnosti
- rozvíjať zručnosti orientovania sa v pluralitnej spoločnosti a využívať interkultúrne kontakty k vzájomnému obohateniu seba i druhých
- komunikovať a žiť v skupine s príslušníkmi odlišných sociokultúrnych skupín, uplatňovať svoje práva a rešpektovať práva druhých, chápať a tolerovať odlišné záujmy, názory i schopnosti druhých

- prijímať druhého ako jedinca s rovnakými právami, uvedomovať si, že všetky etnické skupiny a kultúry sú rovnocenné a žiadna nie je nadradená inej
- rozvíjať schopnosť spoznávať a tolerovať odlišnosti iných národnostných, etnických, náboženských, sociálnych skupín a spolupracovať s príslušníkmi odlišných sociokultúrnych skupín
- rozvíjať schopnosti rozpoznať prejavy rasovej neznášanlivosti a napomáhať prevencii vzniku xenofóbie
- uvedomovať si možné dopady svojich verbálnych i neverbálnych prejavov a pripravenosť niesť zodpovednosť za svoje správanie
- osvojovať si znalosť niektorých základných pojmov multikultúrnej terminológie: kultúra, etnikum, identita, diskriminácia, xenofóbia, rasizmus, národnosť, netolerancia...

V oblasti postojov a hodnôt:

žiak sa učí

- prostredníctvom informácií vytvárať postoje a rešpekt k odlišným sociokultúrnym skupinám, reflektovať zázemie príslušníkov ostatných sociokultúrnych skupín a uznávať ich
- uvedomovať si vlastnú identitu, byť sám sebou, reflektovať vlastné sociokultúrne zázemie
- stimulovať, ovplyvňovať a korigovať svoje správanie a svoj hodnotový systém, učiť sa vnímať odlišnosti ako príležitosti k obohateniu, nie ako zdroj konfliktu
- uvedomovať si nezlučiteľnosť rasovej (náboženskej alebo inej) intolerancie s princípmi života v demokratickej spoločnosti
- angažovať sa pri potieraní prejavov intolerancie, xenofóbie, diskriminácie, rasizmu
- vnímať seba ako občana, ktorý sa aktívne spolupodieľa na utváraní vzťahu spoločnosti k minoritným skupinám

1. 5 Tematické okruhy prierezovej témy a ich ciele

Tematické okruhy Multikultúrnej prierezovej témy vychádzajú z aktuálnej situácie v škole, reflektujú aktuálne dianie v mieste školy, súčasnú situáciu v spoločnosti. Výber a realizácia daného tematického okruhu, témy môže byť významne ovplyvnená vzájomnou dohodou pedagógov a žiakov, pedagógov a rodičov. Uvedené témy sa môžu uskutočňovať prakticky prostredníctvom hier, cvičení, modelových situácií a diskusií.

Ciele tematických okruhov

- **Kultúrna diferenciacia** – vnímať jedinečnosť každého človeka a jeho individuálne zvláštnosti, vnímať človeka ako nedeliteľnú jednotu telesnej a duchovnej stránky, ale i ako súčasť etnika, spoznávať vlastné kultúrne zakotvenie, rešpektovať zvláštnosti rôznych etník (zvlášť cudzincov alebo príslušníkov etník žijúcich v mieste školy), rozpoznať problémy sociokultúrnych rozdielov v Slovenskej republike a v Európe
- **Ľudské vzťahy** – uvedomovať si právo všetkých ľudí žiť spoločne a podieľať sa na spolupráci, udržiavať tolerantné vzťahy a rozvíjať spoluprácu s inými ľuďmi, bez ohľadu na ich kultúrnu, sociálnu, náboženskú, záujmovú alebo generačnú príslušnosť, vzťahy medzi kultúrami (objavovať vzájomné obohacovanie rôznych kultúr, ale i konfliktov vyplývajúcich z ich rozdielnosti), konfrontovať predsudky a živé stereotypy majority (príčiny a dôsledky diskriminácie), objavovať a osvojovať si dôležitosť integrácie jedinca v rodinných, vrstovníckych a profesijných vzťahoch, uplatňovať princípy slušného správania (základné morálne normy), chápať význam kvality vzťahov na harmonický rozvoj osobnosti, prakticky si osvojovať toleranciu, empatiu, vedieť sa vžiť do role druhého človeka, prejavovať ľudskú solidaritu, osobne prispievať k zapojeniu spolužiakov z odlišného kultúrneho prostredia do kolektívu triedy

- **Etnický pôvod** – oceniť a akceptovať rovnocennosť všetkých etnických skupín a kultúr, odlišnosť ľudí a ich vzájomnú rovnosť, analyzovať postavenie národnostných menšín, osvojiť si základné informácie o rôznych etnických a kultúrnych skupinách žijúcich v slovenskej a európskej spoločnosti, spoznávať rôzne spôsoby života, odlišné myslenie a vnímanie sveta, rozpoznať dôvody vzniku rasovej neznášanlivosti
- **Multikulturalita** – spoznávať multikulturalitu dnešného sveta a jej predpokladaný vývoj v budúcnosti, vnímať a ohodnotiť multikulturalitu ako prostriedok vzájomného obohacovania, spoznávať špecifické rysy jazykov a ich rovnocennosť, učiť sa načúvať druhým, komunikovať s príslušníkmi odlišných sociokultúrnych skupín, vytvárať si otvorený a ústretový postoj k odlišnostiam, chápať význam využívania cudzieho jazyka ako nástroja dorozumenia a celoživotného vzdelávania sa
- **Princípy sociálneho zmieru a solidarity** – osvojiť si postoj zodpovednosti a vnímať potrebu aktívneho prispievania jednotlivca k odstráneniu predsudkov voči etnickým skupinám, osvojiť si postoj nekonfliktnosti v multikultúrnej spoločnosti, osvojiť si zručnosti aktívneho podieľania sa (podľa svojich možností) na pretváraní spoločnosti, zohľadňovať potreby minoritných skupín, konfrontovať otázku ľudských práv so základnými dokumentmi a s ich praktickým uplatňovaním v spoločnosti

2. MEDIÁLNA VÝCHOVA

2. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy

Táto prierezová téma ponúka elementárne poznatky a zručnosti týkajúce sa mediálnej komunikácie a práce s médiami. Média a komunikácia predstavujú veľmi významný zdroj skúseností, zážitkov a poznatkov pre stále väčší okruh príjemcov. Pre uplatnenie jednotlivca v spoločnosti je potrebné spracovať, vyhodnotiť a využiť podnety, ktoré prichádzajú z okolitého sveta, čo si vyžaduje stále väčšiu schopnosť spracovať, vyhodnotiť a využiť podnety prichádzajúce z médií. Média sa stávajú dôležitým socializačným faktorom, majú výrazný vplyv na správanie jedinca a spoločnosti, na utváranie životného štýlu a na kvalitu života vôbec. Pritom informácie, ktoré sú médiami ponúkané, majú rôznorodý charakter, vyznačujú sa svojbytným vzťahom k prírodnej i sociálnej realite a sú vytvárané s rôznymi (nepriznanými a teda potencionálne manipulatívnymi) zámermi. Správne vyhodnotenie týchto informácií (správ) z hľadiska zámeru ich vzniku (informovať, presvedčiť, manipulovať, zabávať) a z hľadiska ich vzťahu k realite (vecná správnosť, logická argumentačná skladba, hodnotová platnosť) vyžaduje značnú prípravu. Mediálna výchova má vybaviť žiaka základnou úrovňou mediálnej gramotnosti. Tá zahŕňa osvojenie si niektorých základných poznatkov o fungovaní a spoločenskej role súčasných médií (o ich histórii, štruktúre fungovania), získavanie zručností podporujúcich poučených, aktívnych a nezávislých zapojení jednotlivca do mediálnej komunikácie. Predovšetkým ide o schopnosť analyzovať ponuky správ, posúdiť ich vierohodnosť a vyhodnotiť ich komunikačný zámer, poprípade ho asociovať s inými správami (informáciami). Ďalej podporuje orientáciu v medializovaných obsahoch a schopnosť voľby zodpovedajúceho média ako prostriedku pre naplnenie najrôznejších potrieb – od získavania informácií cez vzdelávanie až po naplnenie voľného času. Cieľom mediálnej výchovy teda je:

- umožniť žiakom, aby si osvojili stratégie kompetentného zaobchádzania s rôznymi druhmi médií a ich produktmi
- rozvinúť u žiakov spôsobilosť – mediálnu kompetenciu, t. j. zmysluplne, kriticky a selektívne využívať médiá a ich produkty, čo znamená, viesť žiakov k tomu, aby lepšie poznali a chápali pravidlá fungovania „mediálneho sveta“, zmysluplne sa v ňom orientovali a selektovanie využívali médiá a ich produkty podľa toho, ako kvalitne plnia svoje funkcie, najmä výchovnovzdelávaciu,
- vychovávať žiakov ako občanov schopných vytvoriť si vlastný názor na základe prijímaných informácií,
- formovať schopnosť žiakov kriticky posudzovať mediálne šírené posolstvá, objavovať v nich to hodnotné, pozitívne formujúce ich osobnostný a profesijný rast, ale tiež ich schopnosť uvedomovať si negatívne mediálne vplyvy na svoju osobnosť a snažiť sa ich zodpovedným prístupom eliminovať.

2. 2 Vzťah prierezovej témy k vzdelávacím oblastiam

Jazyk a komunikácia	<ul style="list-style-type: none">▪ zaoberá sa vnímaním hovoreného i písaného prejavu, jeho stavbou, najrôznejšími typmi obsahov a uplatňovaním zodpovedajúcej škály výrazových prostriedkov▪ podporuje osvojovanie základných pravidiel verejnej komunikácie, dialógu a argumentácie
Človek a spoločnosť	<ul style="list-style-type: none">▪ podieľa sa na utváraní podôb a hodnôt modernej doby, umožňuje hľadať paralely medzi minulými a súčasnými udalosťami a porovnávať javy a procesy v európskom a v celosvetovom meradle▪ je zameraná na systematické vytváranie kritického odstupu od media-

	lizovaných správ a na schopnosť interpretovať mediálne správy z hľadiska ich informačnej kvality (spravodajstvo z hľadiska významu a vierohodnosti správy a udalosti, reklamu z hľadiska účelnosti ponúkanej informácie...)
Umenie a kultúra	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poukazuje na vnímanie špecifickej „reči“ znakových kódov, ktoré médiá používajú, ich kombinácie, nielen prostredníctvom jazyka, ale i obrazmi a zvykmi ▪ prispieva k schopnosti vnímať, interpretovať a kriticky hodnotiť artefakty umeleckej i bežnej mediálnej produkcie
Matematika a práca s informáciami	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zaoberá sa využívaním tlačенých i digitálnych dokumentov ako zdrojov informácií ▪ pozornosť obracia k vecnej správnosti a presnosti správy, a to ako kritickou analýzou existujúcich textov, tak vlastnou produkciou a utváraním návyku overovať si čo najdôkladnejšie všetky údaje

2. 3 Obsahový štandard

Okruhy receptívnych činností

- Kritické čítanie a mediálny odkaz
- Interpretácia vzťahu mediálneho odkazu a reality
- Stavba mediálnej správy/odkazu
- Vnímanie autora mediálnej správy
- Fungovanie a vplyv médií v spoločnosti

Okruhy produktívnych činností

- Tvorba mediálneho odkazu
- Práca v realizačnom tíme

2. 4 Výkonový štandard

V oblasti vedomostí, zručností a schopností:

žiak sa učí

- osvojovať si schopnosti úspešne a samostatne sa zapojiť do mediálnej komunikácie
- rozvíjať schopnosť analytického prístupu k mediálnym obsahom a kritického odstupu od nich
- využívať potenciál médií ako zdrojov informácií, kvalitnej zábavy i naplnenia voľného času
- pochopiť ciele a stratégie vybraných mediálnych obsahov
- osvojovať si základné princípy vzniku významných mediálnych obsahov (zvlášť spravodajských)
- získať predstavy o role médií v kľúčových spoločenských situáciách a v demokratickej spoločnosti vôbec (vrátane právneho kontextu)
- vytvárať predstavu o úlohe médií v každodennom živote v regióne (v lokalite)
- viesť k rozoznávaniu platnosti a významu argumentov vo verejnej komunikácii
- rozvíjať komunikačnú schopnosť, zvlášť pri verejnom vystupovaní a štylizácii písaného a hovoreného textu

- využívať vlastné schopnosti v tímovej práci i v redakčnom kolektíve
- prispôbiť vlastnú činnosť potrebám a cieľom tímu

V oblasti postojov a hodnôt:

žiak sa učí

- rozvíjať citlivosť voči stereotypom v obsahu médií i spôsobom spracovania mediálnych správ
- viesť k uvedomovaniu si hodnoty vlastného života (zvlášť voľného času) a zodpovednosti za jeho naplnenie
- rozvíjať citlivosť voči predsudkom a zjednodušujúcim súdom o spoločnosti (zvlášť o menších), o jednotlivcovi
- uvedomiť si možnosti slobodného vyjadrenia vlastných postojov a zodpovednosti za spôsob jeho formovania a prezentácie

2. 5 Tematické okruhy prierezovej témy a ich ciele

Mediálna výchova na úrovni základného vzdelávania obsahuje základné poznatky a zručnosti týkajúce sa médií a mediálnej komunikácie. Tematické okruhy mediálnej výchovy sa členia na tematické okruhy receptívnych činností a tematické okruhy produktívnych činností. Uvedené témy sa uskutočňujú prakticky prostredníctvom hier, cvičení, modelových situácií a diskusií.

Ciele tematických okruhov receptívnych činností:

- **Kritické čítanie a vnímanie mediálnych správ** – pestovať kritický prístup ku spravodajstvu a reklame, rozlišovať zábavné (bulvárne) prvky v oznamovaní od informatívnych a spoločensky významných prvkov, hodnotiť prvky v oznamovaní (výber slov a záberov), hľadať rozdiely medzi informatívnym, zábavným a reklamným oznámením, chápať podstatu mediálnej správy, objasňovať ciele a pravidlá mediálnej správy, identifikovať základné orientačné prvky v texte
- **Interpretácia vzťahu mediálnej správy a reality** – rozlišovať typy správ a ich funkcie, formulovať rozdiely medzi reklamou a správou a medzi „faktickými“ a „fiktívnymi“ obsahmi, pozorovať hlavné rysy reprezentatívnosti (rozlišovať realitu od médiami zapracovaných stereotypov ako reprezentantov reality), pochopiť vzťah medzi mediálnou správou a sociálnou skúsenosťou (rozlíšiť správu potvrdzujúcu predsudky a predstavy od správ vychádzajúcich zo znalosti problematiky a nezaujatého postoja), identifikovať spoločensky významné hodnoty v texte, prvky signalizujúce hodnoty, o ktorú sa správa opiera, identifikovať medializovanú správu, opakované užívanie prostriedkov (v spravodajstve, reklame i zábave).
- **Stavba mediálnej správy** – na príkladoch spoznať pravidelnosť v usporiadaní medializovaných správ, zvlášť v spravodajstve (spravodajstvo ako rozprávanie, zostavovanie príspevkov podľa kritérií), pochopiť princípy zostavovania spravodajstva a ich identifikáciu, pozitívne princípy (význam a užitočnosť), „zozábavňujúce“ princípy (negatíva, blízkosť, jednoduchosť, prítomnosť), poznať príklady stavby a usporiadania správ (porovnávanie titulných strán rôznych denníkov) a ďalších mediálnych správ (napríklad sklad a výber správy v časopisoch pre dospievajúcich).
- **Vnímanie autora mediálnych správ** – identifikovať postoje a názory autora v mediálnej správe, výrazové prostriedky a ich uplatnenie pre vyjadrenie či zastrešenie názoru, postoje pre zámernú manipuláciu, prvky signalizujúce explicitné či implicitné vyjadrenie hodnotenia, výber a kombináciu slov, obrazov a zvukov z hľadiska zámeru a hodnotového významu.

- **Fungovanie a vplyv médií v spoločnosti** – mať základný náhľad na organizáciu a postavenie médií v spoločnosti, poznať faktory ovplyvňujúce médiá, interpretovať vplyvy pôsobenia na ich správanie, pochopiť spôsoby financovania médií a ich dopady, analyzovať vplyv médií na každodenný život, spoločnosť, politický život a kultúru z hľadiska súčasnej a historickej perspektívy, analyzovať rolu médií v každodennom živote jednotlivca, vplyv médií na usporiadanie dňa, na rebríček konverzačných tém, na postoje a správanie, rozlišovať rolu médií v politickom živote (predvolebnú kampaň a jej význam), analyzovať vplyv médií na kultúru (úloha filmu a televízie v živote jednotlivca, rodiny, spoločnosti), pochopiť rolu médií v politických zmenách.

Ciele tematických okruhov produktívnych činností:

- **Tvorba mediálnej správy** – rozlišovať uplatnenie a výber výrazových prostriedkov a ich kombinácie pre tvorbu vecne správnych a komunikačne (spoločensky i situačne) vhodných správ, analyzovať tvorbu mediálnej správy pre školský časopis, rozhlas, televíziu či internetové médium, technologické možnosti a ich ohrozenia.
- **Práca v realizačnom tíme** – podieľať sa na tvorbe školského časopisu, rozhlasu, televízie či internetového média, osvojovať si kritériá utvárania tímu, stanoviť si ciele, časový harmonogram a delegovať úlohy a zodpovednosť, pochopiť faktory ovplyvňujúce prácu v tíme, spravodlivosť mediálnej produkcie

3. OSOBNOSTNÝ A SOCIÁLNY ROZVOJ

3. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy

Táto prierezová téma kladie dôraz na formatívne prvky, orientuje sa na subjekt i objekt, je praktická a má využitie v bežnom živote. Reflektuje osobnosť žiaka, jeho individuálne potreby a zvláštnosti. Jeho zmyslom je pomáhať každému žiakovi utvárať praktické životné spôsobilosti/zručnosti. Jej špecifikom je, že učivom sa stáva sám žiak, stáva sa ním konkrétna žiaková skupina a stávajú sa ním situácie bežného života. Jej zmyslom je pomáhať každému žiakovi hľadať vlastnú cestu k životnej spokojnosti založenej na dobrých vzťahoch k sebe samému i k ľuďom a k svetu. Jej cieľom je prispieť ku komplexnému osobnostnému rastu žiaka a rozvoju jeho životných zručností. Uplatňovaním tejto prierezovej témy sa vytvára prostredie pre podporu individuality a zdravého sebadovedomia žiaka na jednej strane a rozvoj zmyslu pre spoločnosť založenej na rovnosti a tolerancii na druhej strane. Prierezová téma Osobnostný a sociálny rozvoj napomáha rozvíjaniu ľudského potenciálu žiakov, poskytuje im základné podklady pre rozhodnutie k plnohodnotnému a zodpovednému životu. Znamená to nielen akademický rozvoj žiakov, ale aj rozvíjanie osobných a sociálnych spôsobilostí, ktoré spätne akademický rozvoj podporujú. Rozvíja u žiakov sebaopoznávanie, sebaúctu, sebadôveru a s tým spojené prevzatie zodpovednosti za svoje konanie, osobný život a seba vzdelávanie. Umožňuje žiakom rozmyšľať o sebe (sebareflexia), o svojom živote, vzťahom s ľuďmi (reflexia), o smerovaní vlastného života. Orientuje ich uplatňovať svoje práva, ale aj rešpektovať názory, potreby a práva ostatných. Znalosti a zručnosti získané v rámci tejto prierezovej témy pomáhajú žiakom reagovať aj na morálne, sociálne a sociokultúrne otázky. Pomáha žiakom udržať si maximum osobnostnej stability, pestovať si kvalitné medziľudské vzťahy, čeliť možným rizikám a starať sa o svoje psychosomatické zdravie. Pri správnom uplatňovaní táto prierezová téma významne prispieva k dobrej sociálnej klíme školy a dobrým vzťahom medzi pedagógmi a žiakmi. Cieľom jej uplatňovania je teda nasmerovať žiakov k

- porozumeniu sebe a iným,
- sebareflexii (rozmyšľať o sebe), sebaopoznávaniu, sebaúcte, sebadôvere,
- získavaní pozitívneho postoja k sebe a druhým, k uplatňovaniu svojich práv, ale aj k rešpektovaniu názorov, potrieb a práv ostatných,
- zvládaniu vlastného správania,
- formovaniu dobrých medziľudských vzťahov v triede i mimo nej,
- rozvíjaniu základných zručností komunikácie a vzájomnej spolupráce,
- získaniu základných sociálnych zručností pre riešenie rôznych situácií,
- akceptácii rôznych typov ľudí, názorov, prístupov k riešeniu problémov,
- uplatňovaniu základných princípov zdravého životného štýlu a nerizikového správania v každodennom živote.

3. 2 Vzťah prierezovej témy k vzdelávacím oblastiam

Jazyk a komunikácia	<ul style="list-style-type: none">▪ zameranie na každodennú verbálnu komunikáciu ako kľúčový nástroj jednanja v rôznych životných situáciách▪ prehlbuje vzťah medzi verbálnou a neverbálnou zložkou komunikácie a rozširuje špecifické aplikácie jazyka o sociálne zručnosti▪ komunikácia v každodennom živote▪ prezentácia
---------------------	--

Človek a hodnoty	<ul style="list-style-type: none"> ▪ moje predstavy o hodnotách (dôležité, menej dôležité, nebezpečné pre mňa) ▪ ja a predsudky ▪ podobnosti a odlišnosti ľudí, vzťahy medzi nimi ▪ ja a moje potreby v rámci spoločnosti ▪ môj vzťah k štúdiu ▪ práca ako hodnota ▪ plánovanie realistických cieľov ▪ moje vlastné práva ▪ moja spotreba (hospodárenie s peniazmi) ▪ svet práce a povolání
Človek a spoločnosť	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zameranie na jedinca, človeka v spoločnosti ▪ ľudské vzťahy, zásady ľudského spolužitia ▪ vnímanie seba samého, sebaopoznanie, sebareflexia, sebarozvoj, sebamotivácia, autoregulácia, psychohygiena ▪ jedinec a skupina, jedinec a spoločnosť, ▪ komunikácia a medziľudské vzťahy, vzťah k spoločnosti ▪ zásady ľudského spolužitia ▪ jedinec a problémy spoločnosti (napr. ľudia v núdzi) ▪ sociálna spravodlivosť, sociálno-patologické javy v spoločnosti
Človek a príroda	<ul style="list-style-type: none"> ▪ evolúcia ľudského správania, komunikácia človeka s prírodou, sebaregulácia konania ako základný ekologický princíp
Umenie a kultúra	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozvoj zmyslového vnímania, kreativity, vnímania a utvárania mimoumeleckého estetického: estetika správania v medziľudských vzťahoch a chápanie umenia ako prostriedku komunikácie (účinné využitie postupov dramatickej výchovy, využitie tréningových postupov sociálno-psychologickej povahy)
Zdravie a pohyb	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zdravý životný štýl ▪ psychohygiena ▪ odolnosť voči záťažovým situáciám
Človek a svet práce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zdokonaľovaním schopností týkajúcich sa spolupráce a komunikácie v tíme v rôznych situáciách

3. 3 Obsahový štandard

Osobnostný rozvoj

- Rozvoj poznávacích schopností
- Sebaopoznanie a sebaoprijatie
- Sebaregulácia a sebaorganizácia
- Psychohygiena
- Kreativita

Sociálny rozvoj

- Spoznávanie ľudí
- Medzil'udské vzťahy
- Spravodlivosť a rovnosť v spoločnosti
- Komunikácia
- Kooperácia a kompetencia

Morálny rozvoj

- Riešenie problémov a rozhodovanie
- Hodnoty, postoje, praktická etika
- Mravné normy v správaní a myslení
- Faktory zdravého životného štýlu, prevencia problémového a rizikového správania

3. 4 Výkonový štandard

V oblasti vedomostí, zručností a schopností:

žiak sa učí

- porozumieť sebe samému a druhým,
- chápať svoj telesný, psychologický a sociálny vývin, svoju jedinečnosť ako individuality, rozpoznať svoje silné a slabé stránky, stanoviť si ciele a priority v súlade so svojimi reálnymi schopnosťami, záujmami a potrebami
- zvládať vlastné správanie, vyhodnotiť etiku vlastného správania a konania a posúdiť, čo je v ňom dobré a čo zlé, efektívne využívať svoj pracovný aj voľný čas, analyzovať obmedzujúce negatívne emócie (strach, tréma)
- primerane komunikovať v rôznych situáciách svojho života a brať do úvahy i špecifiká a význam neverbálnej komunikácie
- prispievať k utváraniu dobrých medzil'udských vzťahov v triede aj mimo ňu, komunikovať v skupine – aktívne počúvať, prijímať a odovzdávať spätnú väzbu a adekvátne sa vyjadrovať
- rozvíjať základné schopnosti dobrej komunikácie a k tomu príslušné vedomosti
- utvárať a rozvíjať základné zručnosti pre spoluprácu
- prezentovať a prezentovať sa, analyzovať vlastné komunikačné problémy a riešiť ich sám alebo pomocou iných
- získať základné sociálne zručnosti pri riešení zložitých situácií
- osvojovať si študijné zručnosti, spoznať svoj individuálny štýl učenia a dokázať ho využiť na rozvoj svojho vzdelanostného potenciálu,
- osvojovať si vedomosti týkajúce sa duševnej hygieny

V oblasti postojov a hodnôt:

žiak sa učí

- utvárať si pozitívny (nezraňujúci) postoj k sebe samému a k druhým
- uvedomovať si hodnotu spolupráce, pracovať ako aktívny člen skupiny a akceptovať pravidlá skupinovej práce, akceptovať dôležitosť každej roly a presadenia sa v skupine
- uvedomovať si hodnotu rôznosti ľudí, názorov, prístupov k riešeniu problémov
- uprednostňovať predchádzanie problémov a konfliktov alebo byť pripravený nájsť možnosti ich vhodného riešenia
- uvedomovať si mravné rozmary rôznych spôsobov ľudského správania
- predchádzať sociálno-patologickým javom a škodlivým spôsobom správania

- uvedomovať si dôležitosť a nadobúdať predpoklady pre uprednostňovanie zodpovedného prístupu k svojmu zdraviu a zdraviu iných ľudí
- vyhodnotiť primerané a neprimerané reakcie na záťažové situácie
- uprednostniť nadobudnuté zásady zdravého životného štýlu vo svojom správaní a konaní
- zväžiť význam rôznych relaxačných techník a podľa možnosti a potreby ich využívať

3. 5 Tematické okruhy prierezovej témy a ich ciele

Tematické okruhy prierezovej témy Osobnostný a sociálny rozvoj sú členené do troch častí, ktoré sú zamerané na osobnostný, sociálny a mravný rozvoj. Uvedené témy sa uskutočňujú prakticky prostredníctvom hier, cvičení, modelových situácií a diskusií. Vzhľadom na to, že ide o živé stretnutia dotýkajúce sa osobnej existencie, je potrebné počítať s tým, že na rôzne veci budú mať žiaci rôzne názory, že sa môže objaviť odmietanie tém, techník, ostych, prípadne, že niektoré hry tzv. „nevyjdú“. Práve tieto okamihy však bývajú pri osobnostnom a sociálnom rozvoji užitočné, lebo ponúkajú príležitosť k premýšľaniu o tom, čo sa deje.

Ciele osobnostného rozvoja:

- **rozvoj poznávacích schopností** – cvičiť zmyslové vnímanie, pozornosť a sústredenie, cvičiť zručnosti zapamätania, riešenia problémov, zručnosti potrebné k učeniu a štúdiu
- **sebapoznávanie a seba prijatie** – objavovať svoje „ja“ ako zdroj informácií o sebe, druhých vnímať ako zdroj informácií o sebe, vnímanie svojho tela, psychiky (objavovať temperament, postoje, hodnoty), spoznávať, čo o sebe žiak vie a čo nie, ako sa premieťa žiakovo „ja“ v jeho správaní, uvedomovať si svoj vzťah k sebe samému, k učeniu, analyzovať svoje vzťahy s inými ľuďmi, budovať zdravé a vyrovnané seba prijatie
- **sebaregulácia a sebaorganizácia** - cvičiť sa v sebakontrolu, sebaovládaní – učiť sa regulovať vlastné správanie a prežívanie, vôľu, organizovať vlastný čas, plánovať učenie a štúdium, stanovovať si osobné ciele a kroky k ich dosiahnutiu
- **psychohygienu** – osvojovať si zručnosti pre pozitívne naladenie mysle a dobrý vzťah k sebe samému, osvojovať si zručnosti pre predchádzanie stresu v medziľudských vzťahoch, osvojiť si dobrú organizáciu času, zručnosti k zvládaniu stresových situácií (učiť sa rozumovo spracovať problém, učiť sa relaxovať, efektívne komunikovať), hľadať pomoc pri problémoch
- **kreativita** – cvičeniami rozvíjať základné rysy kreativity (pružnosť nápadov, originality, schopnosti vidieť veci inak, citlivosti, osvojovať si schopnosti k „doťahovaniu“ nápadov do reality), osvojovať si tvorivosť v budovaní medziľudských vzťahov

Ciele sociálneho rozvoja:

- **poznávanie ľudí** – učiť sa vzájomne spoznávať v skupine/triede, rozvíjať pozornosť voči odlišnostiam a hľadať výhody v odlišnostiach, vnímať chyby pri poznávaní ľudí
- **medziľudské vzťahy** – učiť sa starostlivosti o dobré vzťahy, osvojiť si správanie podporujúce dobré vzťahy, učiť sa empatii a pohľadu na svet očami druhého, osvojovať si postoj rešpektovania, podpory, pomoci, akceptovania ľudských práv ako regul vzťahov, vnímať vzťahy v skupine (vnímať triedu ako sociálnu skupinu)
- **komunikácia** – učiť sa vnímať reč tela, reč zvukov, reč predmetov a prostredia vytváraného človekom, reč ľudských skutkov, cvičiť sa v pozorovaní, cvičiť sa v empatickom a aktívnom

načúvaní, osvojovať si zručnosti pre zdieľanie verbálne a neverbálne (vnímať techniku reči, výraz reči, neverbálne oznamovanie), osvojovať si špecifické komunikačné zručnosti (monologické formy – vstup do témy – „rétorika“), učiť sa viesť dialóg (osvojovať si vedenie dialógu, jeho pravidiel riadenia, typy dialógu), zvládať komunikáciu v rôznych situáciách (informovanie, odmietanie, žiadosť, ospravedlnenie, pozdrav, prosba, presvedčanie, riešenie konfliktov, vyjednávanie, vysvetľovanie, žiadosť a pod.), osvojovanie si efektívnych stratégií, zručnosti komunikačnej obrany proti stresu a manipulácii, osvojovať si otvorenú a pozitívnu komunikáciu (dopad pravdy, klamstva, predstierania v komunikácii na vzťahy)

- **kooperácia a kompetencia** – rozvíjať individuálne zručnosti pre kooperáciu (sebareguláciu v situácii nesúhlasu, odporu a pod., schopnosť odstúpiť od vlastného nápadu, schopnosť nadväzovať na druhých a rozvíjať vlastnú líniu ich myšlienkami, pozitívne myslieť...), rozvíjať sociálne zručnosti pre kooperáciu (učiť sa jasnej a rešpektujúcej komunikácii, riešeniu konfliktov, podriadeniu sa, vedeniu a organizovaniu skupiny), rozvíjať individuálne a sociálne zručnosti pre etické zvládanie situácií súťaže, konkurencie

Ciele morálneho rozvoja:

- **riešenie problémov a rozhodovacie zručnosti** – osvojovať si zručnosti pre riešenie problémov a rozhodovania z hľadiska rôznych typov problémov a sociálnych rolí, učiť sa riešiť problémy v medziľudských vzťahoch, zvládať učebné problémy, zvládať problémy v sebaregulácii
- **hodnoty, postoje, praktická etika** – analyzovať vlastné a cudzie postoje a hodnoty a ich prejavy v správaní ľudí, vytvárať povedomie o kvalitách typu zodpovednosti (spoľahlivosť, spravodlivosť, rešpektovanie, pomáhajúce a prosociálne správanie, zručnosti rozhodovania v eticky problematických situáciách všedného dňa).

4. ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA

4. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy

Táto prierezová téma vedie jednotlivca k pochopeniu komplexnosti a zložitosti vzťahov človeka a životného prostredia, t.j. k pochopeniu nutnosti postupného prechodu k udržateľnému rozvoju spoločnosti a k poznaniu významu zodpovednosti za konanie spoločnosti a k poznávaniu významu zodpovednosti za konanie spoločnosti i každého jednotlivca. Umožňuje sledovať a uvedomovať si dynamicky sa vyvíjajúce vzťahy medzi človekom a prostredím pri príjemnom poznávaní aktuálnych hľadísk ekologických, ekonomických, vedecko-technických, politických, občianskych, časových hľadísk (vzťahov k budúcnosti), priestorových (súvislosti medzi lokálnymi, regionálnymi a globálnymi problémami) i možnosti rôznych variantov riešenia v záujme udržateľnosti rozvoja ľudskej civilizácie, životný štýl a hodnotovú orientáciu žiakov.

4. 2 Vzťah prierezovej témy k vzdelávacím oblastiam

Človek a hodnoty	<ul style="list-style-type: none">▪ poskytuje ucelený elementárny pohľad na okolitú prírodu a životné prostredie▪ učí pozorovať, citlivo vnímať a hodnotiť dôsledky správania ľudí▪ prispieva k osvojovaniu základných schopností, zručností a návykov aktívneho zodpovedného prístupu k prostrediu v každodennom živote
Človek a príroda	<ul style="list-style-type: none">▪ zdôrazňuje pochopenie objektívnej platnosti základných prírodných zákonitostí, dynamických súvislostí od najmenej zložitých ekosystémov až po biosféru ako celok, postavenie človeka v prírode a komplexné funkcie ekosystémov vo vzťahu k ľudskej spoločnosti (t.j. pre zachovanie základných podmienok života), pre získanie obnoviteľných zdrojov surovín a energie a pre mimoprodukčné hodnoty (inšpiráciu a odpočinok)▪ kladie základy systémového prístupu zvyrazňujúceho väzby medzi prvkami systémov, ich hierarchické usporiadanie a vzťahy k okoliu
Človek a spoločnosť	<ul style="list-style-type: none">▪ odкрýva súvislosti medzi ekologickými, technicko-ekonomickými a sociálnymi javmi s dôrazom na význam preventívnej obozretnosti v konaní a ďalšie princípy udržateľnosti rozvoja spoločnosti
Umenie a kultúra	<ul style="list-style-type: none">▪ poskytuje príležitosti na zamyslenie sa nad vzťahmi človeka a prostredia, vedie k uvedomovaniu si prírodného a sociálneho prostredia ako zdroja inšpirácie pre vytváranie kultúrnych a umeleckých hodnôt▪ prispieva k vnímaniu estetickú kvality prostredia
Zdravie a pohyb	<ul style="list-style-type: none">▪ téma sa dotýka problematiky vplyvov prostredia na vlastné zdravie človeka a ostatných ľudí▪ v súvislosti s problémami súčasného sveta vedie k poznaniu dôležitosti starostlivosti o prírodu a životné prostredie pri organizovaní masových športových podujatí
Človek a svet práce	<ul style="list-style-type: none">▪ sa realizuje prostredníctvom konkrétnych pracovných aktivít v prospech životného prostredia▪ umožňuje spoznávať význam a role rôznych profesií vo vzťahu k život-

4. 3 Obsahový štandard

- Ekosystémy
- Základné podmienky života
- Ľudské aktivity a problémy životného prostredia
- Vzťah človeka k prostrediu

4. 4 Výkonový štandard

V oblasti vedomostí, zručností a schopností:

žiak sa učí

- rozvíjať porozumenie súvislostiam v biosfére, vzťahom človeka a prostredia a dôsledkom ľudských činností na prostredie
- uvedomiť si podmienky života a možnosti ich ohrozovania
- poznávať a chápať súvislosti medzi vývojom ľudskej populácie a vzťahmi k prostrediu v rôznych oblastiach sveta
- pochopiť súvislosti medzi lokálnymi a globálnymi problémami a vlastnú zodpovednosť vo vzťahoch k prostrediu
- osvojovať si znalosti, zručnosti a pestuje návyky potrebné pre každodenné žiadúce konanie občana voči prostrediu
- rozpoznávať na modelových príkladoch žiadúce i nežiadúce konanie z hľadiska životného prostredia a udržateľného rozvoja
- rozvíjať možnosti spolupráce v starostlivosti o životné prostredie na miestnej, regionálnej, európskej i medzinárodnej úrovni
- zoznamovať sa s princípmi udržateľnosti rozvoja spoločnosti
- hodnotiť objektívnosť a závažnosť informácií týkajúcich sa ekologických problémov
- komunikovať o problémoch životného prostredia, vyjadrovať, racionálne obhajovať a zdôvodňovať svoje názory a stanoviská

V oblasti postojov a hodnôt:

žiak sa učí

- prispievať k vnímaniu života ako najvyššej hodnoty
- viesť k zodpovednosti vo vzťahu k biosfére, k ochrane prírody a prírodných zdrojov
- pochopiť význam a nevyhnutnosť udržateľného rozvoja ako pozitívne perspektívy ďalšieho vývoja ľudskej spoločnosti
- podnecovať aktivitu, tvorivosť, toleranciu, ústretovosť a ohľaduplnosť vo vzťahu k prostrediu
- prispievať k utváraniu zdravého životného štýlu a k vnímaniu estetických hodnôt prostredia
- angažovať sa v riešení problémov spojených s ochranou životného prostredia
- vnímať a citlivo pristupovať k prírode a k prírodnému a kultúrnemu dedičstvu

4. 5 Tematické okruhy prierezovej témy a ich ciele

Environmentálna výchova je členená do tematických okruhov, ktoré umožňujú celistvé pochopenie problematiky vzťahov človeka k životnému prostrediu, k uvedomeniu si základných podmienok života a zodpovednosti súčasnej generácie za život v budúcnosti. Uvedené témy sa uskutočňujú prakticky prostredníctvom hier, cvičení, modelových situácií a diskusií.

Ciele tematických okruhov:

- **Ekosystémy** – spoznávať, analyzovať les (les v našom prostredí, produkčné a mimoprodukčné významy lesa), analyzovať pole (význam, zmeny okolitej krajiny vplyvom človeka, spôsoby hospodárenia na nich, pole a ich okolie), spoznávať vodné zdroje (ľudskú aktivitu spojenú s vodným hospodárstvom, jej dôležitosť pre krajinnú ekológiu), vidieť more v svojej podstate (druhovú odlišnosť, význam pre biosféru, morské riasy a kyslík, cyklus oxidu uhličitého), spoznávať prales (porovnávanie, druhová rozmanitosť, ohrozenie, globálny význam a význam pre nás), vnímať ľudské sídlo – mesto – dedinu (umelý ekosystém, jeho funkcie a vzťahy k okoliu, aplikácie na miestne podmienky), kultúrnu krajinu (pochopiť hlboké ovplyvňovanie prírody v priebehu vzniku civilizácie až po dnešok)
- **Základné podmienky života** – vnímať význam vody (spoznávať vzťahy vody a života), objavovať, definovať význam vody pre ľudské aktivity, ochraňovať čistotu vody, analyzovať problém pitnej vody vo svete a u nás, nachádzať spôsoby riešenia, analyzovať problém ovzdušia (definovať význam pre život na Zemi, zaoberať sa riešením otázky ohrozovania ovzdušia a klimatických zmien, prepojenosti sveta, čistoty ovzdušia u nás), analyzovať otázku pôdy (spoznávať prepojenosť zložiek prostredia, zdrojov výživy, ohrozenia pôdy, rekultivácie a situácie v okolí, zmeny v potrebe poľnohospodárskej pôdy, nové funkcie poľnohospodárstva v krajine, ochranu biologických druhov, ekosystémy – biodiverzita), analyzovať funkcie ekosystémov, význam biodiverzity, jej úrovne, ohrozenie a ochrana vo svete a u nás, vnímať význam energie (otázka vzťahu energie a života, vplyvu energetických zdrojov na spoločenský život, využívania energie, možností a spôsobov šetrenia, miestnych podmienok), spoznávať prognózu prírodných zdrojov (osvojiť si základný náhľad na zdroje surovínové a energetické, ich vyčerpatelnosť, vplyv na prostredie, princípy hospodárenia s prírodnými zdrojmi, význam a spôsoby získavania a využívania prírodných zdrojov v okolí)
- **Ľudské aktivity a problémy životného prostredia** – osvojiť si základný náhľad na poľnohospodárstvo a životné prostredie, ekologické poľnohospodárstvo, dopravu a životné prostredie (analyzovať význam a vývoj, tvorivo riešiť energetické zdroje dopravy a jej vplyv na prostredie, druhy dopravy a ekologickú záťaž, problematiku dopravy a globalizácie), navrhnuť tvorivé riešenia problematiky vzťahov priemyslu a životného prostredia (porovnávať priemyselnú revolúciu a demografický vývoj, vplyv priemyslu na prostredie, spracované materiály a ich pôsobenie, vplyv právnych a ekonomických nástrojov na vzťahy priemyslu k ochrane životného prostredia, priemysel a udržateľný rozvoj spoločnosti), na modelových situáciách riešiť otázku odpadov a hospodárenia s odpadmi (analyzovať dopad odpadov na prírodu, princípy a spôsoby hospodárenia s odpadmi, druhotné suroviny), získať základný náhľad na ochranu prírody a kultúrnych pamiatok (objavovať súvislosti medzi významom ochrany prírody a ochranou kultúrnych pamiatok, spoznávať problematiku právneho riešenia u nás, v EU a vo svete, objavovať príklady z okolia, formulovať zásady predbežných opatrení, ochrany prírody pri masových športových podujatiach), objavovať zmeny v krajine (rozlišovať krajinu v minulosti a dnes, vplyv ľudských aktivít v minulosti a dnes, ich reflexie a perspektívy), hľadať dlhodobé programy zamerané na rast ekologického vedomia verejnosti, navrhovať aktivity na Deň životného prostredia OSN, Deň Zeme...
- **Vzťah človeka k prostrediu** – prispievať k utváraniu mesta (obce), mapovať prírodné zdroje, ich pôvod, spôsoby využívania a riešenia odpadového hospodárstva, prírodu a kultúru obce a jej ochrany, zabezpečovanie ochrany životného prostredia v meste, obci – z pohľadu inštitúcií, neziskových organizácií, občanov, na modelových situáciách analyzovať životný štýl (spotrebu vecí, energií, produkciu odpadov, spôsobov správania a vplyvov na životné prostredie), osvojiť si základný náhľad na aktuálny (lokálny), ekologický problém (mapovať príklady prob-

lému, ich príčiny, dôsledky, súvislosti, možnosti a spôsoby riešenia, hodnotenia, vlastný názor, ich komplexné a synergické pôsobenie, možnosti a spôsoby ochrany zdravia), vnímať nerovnomernosť života na Zemi (rozdielne podmienky prostredia a rozdielny vývoj na Zemi, príčiny a dôsledky zvyšovania rozdielov globalizácie a princípov udržateľnosti rozvoja, príklady ich uplatňovania vo svete a u nás)

5. OCHRANA ŽIVOTA A ZDRAVIA

5. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy

Povinné učivo *Ochrana života a zdravia* (OZO) sa v stredných školách realizuje prostredníctvom vyučovacích predmetov štátneho vzdelávacieho programu a obsahom samostatných organizačných foriem vyučovania – účelových cvičení a kurzu. Aplikuje sa v ňom učivo, ktoré bolo v minulosti súčasťou ochrany človeka a prírody (OČP). Z jeho obsahu bola vyčlenená ochrana prírody a dopravná výchova do samostatných oblastí štátneho vzdelávacieho programu. Ochrana života a zdravia integruje postoje, vedomosti a zručnosti žiakov zamerané na ochranu života a zdravia v mimoriadnych situáciách, tiež pri pobyte a pohybe v prírode, ktoré môžu vzniknúť vplyvom nepredvídaných skutočností ohrozujúcich človeka a jeho okolie. Povinné učivo, ktoré nie je samostatným predmetom v nadväznosti na vedomosti a zručnosti získané v nižšom sekundárnom vzdelávaní, poskytuje žiakom potrebné teoretické vedomosti, praktické poznatky a formuje ich vzťah k problematike ochrany svojho zdravia a života, tiež zdravia a života iných ľudí. Formatívna a informatívna zložka učiva sa prezentuje:

- morálnou činnosťou žiakov, ktorá tvorí základ ich vlasteneckého a národného cítenia,
- odbornou činnosťou žiakov, ktorá im umožňuje osvojenie vedomostí a zručností v sebaochrane a poskytovaní pomoci iným v prípade ohrozenia zdravia a života,
- psychologickou činnosťou žiakov, ktorá pôsobí na proces adaptácie v požiadavkách záťažových situácií,
- fyzickou činnosťou žiakov, pre ktorú je charakteristická tvorba predpokladov na dosiahnutie vyššej telesnej zdatnosti a celkovej odolnosti organizmu na fyzickú a psychickú záťaž náročných životných situácií.

Kompetencie preberaného učiva zahŕňajú individuálne, medziľudské aspekty a pokrývajú formy správania, ktoré jednotlivec využíva na efektívnu a konštruktívnu účasť na spoločenskom živote v prípadoch riešenia konfliktov. Základné zručnosti v rámci tejto kompetencie zahŕňajú schopnosť účelne komunikovať v rozličných prostrediach a situáciách ohrozujúcich život a zdravie človeka. Tieto spoločenské a občianske kompetencie by mali ovplyvniť schopnosť žiakov zvládať stres a frustráciu, komunikáciu s inými ľuďmi a solidaritu pri riešení problémov širšej komunity ľudí.

5. 2 Obsah a realizácia učiva

Učivo na ochranu života a zdravia vo vyššom sekundárnom vzdelávaní nadväzuje na výchovu a vzdelávanie žiakov v tejto oblasti z nižšieho sekundárneho vzdelávania. Je súčasťou všeobecnovzdelávacích aj odborných predmetov a samostatných obligatórnych foriem vyučovania.

5. 2. 1 Učivo povinných vyučovacích predmetov

Vyučovacie predmety štátneho programu vzdelávania sú základným prostriedkom rozširovania poznatkov a vedomostí žiakov o ochrane človeka a jeho zdravia, ktoré získali predchádzajúcim štúdiom. Dôsledným plnením cieľov a obsahu všetkých predmetov sa naplňujú aj kompetencie a ciele programu ochrany života a zdravia.

5. 2. 2 Účelové cvičenia

Osobitnou obligatórnou formou vyučovania učiva ochrany života a zdravia sú účelové cvičenia. Integrujú vedomosti a zručnosti žiakov získané v povinných vyučovacích predmetoch, rozširujú, upevňujú ich, sú prostriedkom aj na ich overovanie. Školu pripravujú aj k tomu, aby bola schopná vykonávať účelovú činnosť v mimoriadnych situáciách.

5. 2. 3 Učivo začlenené do vybraných vzdelávacích oblastí

Témy uvedené v nasledujúcej časti textu sú iba pomocným návodom na dopracovanie obsahu učiva na ochranu života a zdravia, ako potrebnej súčasti všeobecného vzdelania absolventa vyššieho sekundárneho vzdelávania.

a) Človek a jeho svet, umenie a kultúra

- listina základných práv a slobôd,
- Charta OSN, Dohody o ľudských právach, Deklarácie VZ OSN (Deklarácia práv dieťaťa, Deklarácia o práve národov na mier a ďalšie),
- obrana Slovenskej republiky (Zákon o obrane, Branný zákon, Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva, Zákon o civilnej službe),
- Ženevské dohody o ochrane obetí ozbrojených konfliktov,
- medzinárodný terorizmus, prostriedky prevencie a ochrany pred terorizmom.

b) Človek v priestore a čase

Dejepis

Starovek

- rozvoj telesnej zdatnosti a kultúrnosti,
- olympijské hnutie (kalokagatia).

Stredovek

- štátne útvary našich predkov a formovanie národného povedomia, Veľkomoravská ríša.

Novovek

- priemyselné revolúcie – vznik nevyhnutnosti ochrany človeka a jeho zdravia,
- počiatky starostlivosti štátu o ochrane pracovníkov, vznik štátneho dozoru nad bezpečnosťou práce,
- ochrana detí a detskej práce, emancipácia žien a ich ochrana.

Najnovšie dejiny

- použitie zbraní hromadného ničenia,
- Konferencia o európskej bezpečnosti a spolupráci (Helsinki 1975),
- dohody veľmocí o odzbrojení.

Geografia

Zemský povrch

- mierky máp,
- zhotovenie situačných a panoramatických náčrtov,
- využitie máp (obsah máp, čítanie z mapy),
- odhad vzdialenosti,
- orientácia v teréne podľa prírodných javov, podľa mapy, pochod podľa azimutu, zhotovenie profilu terénu, zhotovenie topografického náčrtu, určovanie vlastného stanovišťa, určovanie vzdialenosti podľa mierky mapy,
- vplyv geografických podmienok na človeka.

c) Človek a príroda

Fyzika

- Mechanika kvapalín a plynov
- tlaková vlna, podtlak ako dôsledok tlakovej vlny,
- použitie prúdnic pri hasení požiarov,
- meranie rýchlosti prúdenia,
- bezpečnosť leteckej dopravy (vzdušné víry).

Gravitačné pole

- lety umelých kozmických telies, kozmické projekty v prospech ľudstva.

Molekulová fyzika a termodynamika

- účinok tepelného žiarenia na ľudský organizmus, prvá pomoc,
- premena tepla na mechanickú prácu (nábojnica, spaľovacia komora reaktívnych motorov).

Vlnenie

- zisťovanie zdroja zvuku, určovania polohy a odhad vzdialenosti zdroja zvuku,
- pozorovanie v noci,
- fyzikálna podstata hluku, šírenie hluku od zdrojov, nadmerný hluk na pracovisku, psychohygienické účinky hluku na človeka a ich vplyv na pracovnú úrazovosť.

Elektrina a magnetizmus

- statická elektrina, zákaz plnenia ľahko zápalných kvapalín do nádob z plastov,
- nebezpečenstvo požiaru v prašnom prostredí,
- zásady použitia hasiacich prístrojov pri hasení elektrických zariadení,
- ochrana pred nebezpečným dotykovým napätím,
- vplyv klimatických podmienok na kapacitu zdroja, pohotovosť techniky pre ochranu človeka a prírody,
- nebezpečenstvo požiaru vplyvom skratu,
- princíp dozimetrických prístrojov,
- princíp buzoly,
- princíp signalizačných zariadení,
- princíp radarov,
- princípy vyhlasovania nebezpečenstiev (signalizácia, varovné signály),
- vplyv magnetických polí na človeka,
- bezpečnosť pri práci s elektrickým zariadením.

Optika

- princípy periskopov a ďalekohľadov,
- využitie svetlometov na ochranu človeka,
- samonavádzacie zariadenia,
- nebezpečenstvo zo svetelného žiarenia (svetelný impulz),
- využitie lasera, ochrana pri jeho využívaní,
- význam osvetlenia pracovísk, jeho vzťah na produktivitu a kvalitu práce a na pracovné úrazy.

Základy mikrosвета a jadrovej fyziky

- rádioaktívne žiarenie ako ničivý faktor jadrových zbraní, choroba z ožiarenia, jednotky ožiarenia SI,
- ochranné vrstvy, polovrstva, kryty a úkryty,
- ničivé účinky neutrónového žiarenia a ochrana proti nemu,
- využitie rádioaktivity v prospech ľudstva,
- ochrana pracovníkov pred ionizujúcim žiarením,
- princípy jadrových zbraní,
- kolektívna a individuálna ochrana pred účinkami jadrových zbraní,
- medzinárodné organizácie na mierové a bezpečné využívanie energie.

Astrofyzika

- využitie kozmických technických prostriedkov v prospech ľudstva.

Chémia

Všeobecná chémia

- chemické zbrane,
- termochémia, výbušniny a trhaviny,
- protipožiarna ochrana,
- porovnať nebezpečné účinky oxidu uhoľnatého a uhlíčitého (CO a CO₂) na ľudský organizmus a prírodu,

- uviesť konkrétne príklady ohrozenia človeka týmito oxidmi, možnosti prevencie a opatrenia z hľadiska bezpečnosti a ochrany zdravia človeka,
- prvá pomoc pri otrave oxidom uhoľnatým,
- oxidy dusíka ako zložky exhalátov a ich škodlivé účinky na človeka a prírodu (jedovaté účinky na zdravie, kyslé dažde, skleníkový efekt, smog),
- nebezpečenstvo pri práci s dusičnanmi (prvky do výbušnín),
- jedovaté účinky chlóru ako dôsledok jeho reaktivity (chlór ako bojová chemická látka),
- využitie chlóru a jeho zlúčenín ako dezinfekčných prostriedkov,
- vplyv skleníkového efektu na život na Zemi.

Chemické prvky a ich anorganické zlúčeniny

- využitie vody na špeciálnu očistu, dekontaminácia, dezaktivácia,
- pitná voda, ochrana vodných zdrojov všeobecne a pred účinkami
- prostriedkov hromadného ničenia,
- princíp ochrannej masky,
- princíp filtračno-ventilačného zariadenia úkrytov,
- nebezpečenstvo pri práci s bielym fosforom, zlúčeninami horčíka a hliníka,
- prvá pomoc pri popáleninách termitom, zápalnými prostriedkami,
- využitie olova na ochranu pred rádioaktívnym žiarením, škodlivosť olova pre životné prostredie,
- otravné látky zo zlúčenín ortuti,
- nebezpečenstvo štiepných reakcií,
- nebezpečenstvo pri práci s arzénom a jeho zlúčeninami.

Organická chémia

- škodlivosť únikov ropných produktov,
- protipožiarna ochrana pri práci s uhlíkovodíkmi,
- hasenie bojových zápalných látok (napalm, pyrogel),
- chemické slzotvorné látky,
- použitie halónových hasiacich prístrojov,
- chemické nervovoparalytické látky (sarin, soman, tabun),
- výbušniny – nebezpečenstvo pri manipulácii,
- prvá pomoc pri otravách alkoholom,
- dezinfekčné prostriedky, lieh a formaldehyd,
- chemická látka fosgén,
- využitie pracích prostriedkov na dekontamináciu po zásahu otravnými a rádioaktívnymi látkami,
- význam plastov pri ochrane pred účinkami zbraní hromadného ničenia (balenie potravín, prikrytie vodných zdrojov, improvizované prostriedky ochrany jednotlivca, ochrana krmovín),
- vplyv rádioaktívneho žiarenia na živý organizmus (rozpad bielkovín, zmeny štruktúry nukleových kyselín),
- nebezpečenstvo používania halucinogénnych látok, možnosti ich použitia ako bojových látok, prvá pomoc pri ich použití,
- protipožiarna ochrana pri využívaní reakčného tepla.

Bezpečnosť a hygiena práce pri práci s chemickými látkami

- osobitosti práce s chemikáliami (žieraviny, otravné látky, horľavé látky...),
- prvá pomoc pri zasiahnutí žieravinami a toxickými látkami,
- protipožiarne opatrenia pri práci s chemikáliami,
- ošetrovanie popálenín,
- bezpečnosť práce so zariadeniami pod elektrickým napätím,
- prvá pomoc pri úrazoch elektrickým prúdom,
- prvá pomoc pri mechanických poraneniach,

- význam a funkcia osobných ochranných pracovných prostriedkov.

Biológia

Jadrové organizmy

- otrava hubami, poskytnutie prvej pomoci,
- prvky ako indikátory znečistenia vôd,
- kliešťovité prenášače infekčných ochorení.

Životné funkcie

- využitie rádioaktivity ako stimulátora rastu rastlín,
- použitie herbicídov ako ničivých prostriedkov,
- zánik života znemožňovaním fotosyntézy (jadrová zima).

Biológia človeka

- rozcvičovanie ako prevencia pred úrazmi,
- fyzické schopnosti človeka, dokonalosť (nedokonalosť) funkcií pohybového ústrojenstva, zmyslových orgánov, vlastnosti centrálného nervového systému ako faktory "ľudského činiteľa" v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci
- prvá pomoc pri poruchách pohybovej sústavy (kĺbov, kostí, svalov, šliach),
- nebezpečenstvo prerušenia nervového vlákna pri zranení,
- nesprávne použitie škrtidla,
- prirodzená ochrana organizmu proti krvácaniu (krvný koláč), autotransfúzia, darcovstvo krvi,
- pulzová frekvencia, meranie pulzu na krčnej tepne, masáž srdca, prvá pomoc pri infarktoch, prvá pomoc pri tepnovom krvácaní,
- prvá pomoc pri hypoglykemickej kóme, vplyv toxínov na organizmus,
- príznaky a princípy dusenia, prvá pomoc pri zastavení dýchania, frekvencia dýchania, stabilizovaná poloha, polohy postihnutého pri dýchacích ťažkostiach,
- ochrana dýchacích ciest rádioaktívnymi a otravnými látkami
- prvá pomoc pri popáleninách,
- prejavy šoku a protišokové opatrenia,
- poskytnutie prvej pomoci pri použití žieravín a toxických látok,
- účinky bakteriologických prostriedkov na človeka, ochrana človeka pred infekciami, individuálna odolnosť, význam osobnej hygieny ako prevencia proti infekčným chorobám.

Genetika

- deformácia genetického kódu pôsobením rádioaktivity,
- vplyv otravných látok na dedičnosť (látky – orange).

Vznik života

- nebezpečenstvo zániku života na Zemi.

d) Zdravie a pohyb

Telesná výchova

- Všeobecné poznatky
- význam hygieny a bezpečnosti pri praktických činnostiach,
- negatívny vplyv drog a liehových nápojov na fyzickú zdatnosť, pohybovú výkonnosť, psychickú odolnosť a vývoj organizmu,
- význam poradovosti pre ochranu a bezpečnosť jednotlivca a skupín,
- pri cvičení a spoločnej činnosti, rešpektovanie pravidiel správania sa,
- informácie o športových udalostiach v SR a vo svete.

Atletika

- prekonávanie prírodných prekážok, beh v teréne, hody, skoky, šplh,
- odhad krátkych vzdialeností pre hod, skok, šplh, zoskok, zosun, pád, nosenie bremena a prenos zraneného,
- zásady poskytovania zdravotníckej prvej pomoci pri cvičeniach,

- povrchové poranenie, podvrtnutie, vyklíbenie.

Športové hry

- význam a rozvíjanie niektorých zručností hernými prostriedkami.

Úpoly

- obrana proti držaniu (chvatom), škrteniu, úderom, kopom.

Plávanie

- poznatky o bezpečnosti, záchrana topiacich sa a prvej pomoci topiacim,
- otužovanie,
- plávanie pod vodou, prenášanie predmetov, pomoc unavenému plavcovi, lovenie predmetov z vody,
- skoky do neznámej vody,
- ochrana a očista vody a vodných tokov.

Lyžovanie

- zásady pohybu v zimnom prostredí, prvá pomoc pri úrazoch (zlomeniny, omrzliny, protišokové opatrenia),
- bezpečnosť a ochrana zdravia pri zimnom pobyte v prírode,
- orientácia v zimnom prostredí, zimné orientačné preteky.

Turistika

- stavba stanov a jednoduchých hygienických zariadení z hľadiska ochrany prírody,
- správne zhotovenie ohniska a príprava stravy.

5. 2. 4 Kurz na ochranu života a zdravia

Samostatnou povinnou organizačnou formou vyučovania je kurz ochrany života a zdravia. Je vyvrcholením procesu výchovy žiakov v tejto oblasti, formuje ich vlastenecké povedomie, dotvára sústavu ich zručností a návykov o ochrane človeka a jeho zdravia, prispieva ku zvyšovaniu telesnej zdatnosti a psychickej odolnosti žiakov. Učivo ochrany života a zdravia sa preberá v samostatných tematických celkoch s týmto obsahom:

- riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana,
- zdravotná príprava,
- pobyt a pohyb v prírode,
- záujmové technické činnosti a športy.

5. 3 Obsahový a vzdelávací štandard

5. 3. 1 Učivo vybraných predmetov učebného plánu

Učivo vybraných predmetov učebného plánu škôl je návodom na výber tém, ktoré obsahujú uvedenú problematiku, alebo k nej majú určitú afinitu. Jeho aplikácia a dopracovanie je v kompetencii vyučujúcich. Pretože učebné plány stredných odborných škôl a stredných odborných učilíšť neobsahujú všetky predmety tohto dokumentu, riaditelia týchto škôl môžu zaradiť potrebné vybrané učivo aj do odborných predmetov a odborného výcviku.

5. 3. 2 Obsahové zameranie účelových cvičení

Náplň účelových cvičení je tvorená z obsahu tematických celkov, ktorú vzhľadom na rôznorodosť stredných škôl nie je možné jednoznačne vymedziť. Preto plánuje ich obsah riaditeľom školy poverený učiteľ a jeho plán sa po schválení stáva dokumentom realizácie účelových cvičení. V dvojročných učebných odboroch sa obsah učiva integruje do dvoch cvičení s prihliadnutím na potreby a zameranie školy. Obsah tvoria vhodne zostavené tematické celky v nasledujúcich blokoch:

1. *Aktuálne problémy ľudstva a ich riešenie*
2. *Zdravotná príprava*
3. *Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana*
4. *Pohyb a pobyt v prírode*
5. *Technické činnosti a športy*

Tematický celok

Zdravotná príprava

Obsah: Kvalita poskytnutia prvej pomoci pri poraneniach a iných príčinách náhlej poruchy zdravia súvisí s úrovňou vedomostí a zručností osoby, ktorá ju poskytuje. Od nej závisí často aj miera utrpenia postihnutého a trvanie liečby. Preto je obsah zdravotnej prípravy žiakov stredných škôl zameraný najmä na prehĺbenie vedomostí a zdokonalenie zručností v jej poskytovaní. Jedná sa o všeobecné zásady prvej pomoci, prístup k zranenému, poradie naliehavosti ošetrovania pri skupinových nešťastiach, stavy náhlych porúch dýchania, zásady a spôsoby umelého dýchania, ošetrovanie poranených končatín, masáž srdca a protišokové opatrenia. V tomto tematickom celku sa preberá aj problematika poskytovania prvej pomoci pri otravách hubami, alkoholom a drogami. Žiaci získavajú poznatky aj o odsune zranených osôb a technike použitia zdravotníckych prostriedkov prenášania zranených.

Obsahový štandard

1. Zdravotná príprava (prvé cvičenie)

- všeobecné zásady prvej pomoci (prístup k zranenému, poradie naliehavosti ošetrovania) a zásada 3T (ticho, teplo, transport),
- druhy a použitie zdravotníckeho materiálu,
- zásady ošetrovania rany,
- poruchy dýchania, dusenie (prvá pomoc, zásady a spôsob umelého dýchania, nácvik s využitím resuscitačnej bábky),
- masáž srdca – technika nepriamej masáže srdca,
- prvá pomoc pri rôznych druhoch krvácania,
- stabilizovaná poloha na boku.

2. Zdravotná príprava (druhé cvičenie)

- šok a protišokové opatrenia,
- základná obväzová technika,
- prvá pomoc pri poranení hlavy ,
- prvá pomoc pri poranení hrudníka,
- prvá pomoc pri poranení brucha .

3. Zdravotná príprava (tretie cvičenie)

- prvá pomoc pri poruchách pohybovej sústavy (pomliaždeniny, vyvrtnutia, vytknutia, zlomeniny), použitie nafukovacej dlahy,
- znehybnenie zlomenín dolnej a hornej končatiny, použitie trojrohej šatky.

4. Zdravotná príprava (štvrté cvičenie)

- ochrana proti besnote, príznaky zvierat s nakažlivými chorobami, likvidácia hlodavcov,
- rozlišovanie húb, prvá pomoc pri otrave hubami,
- prvá pomoc pri otravách alkoholom a pri použití drog,
- rozlišovanie zlomenín rebier a ich ošetrovanie,
- pomoc pri poranení chrbtice a panvy,
- odsun jednotlivcov a skupín zranených osôb, použitie zdravotníckych popruhov a zdravotníckych nosidiel, improvizované zdravotnícke prostriedky.

Výkonový štandard

1. Všeobecné zásady prvej pomoci

a) vedomosti

- 1.1 Popísať, ako organizujeme poskytnutie prvej pomoci pri poranení viacerých osôb.
- 1.2 Ako rozdeľujeme prvú pomoc a aké zásady treba dodržiavať pri jej poskytovaní?

2. Bezvedomie, porucha a zastavenie dýchania a zastavenie srdcovej činnosti

a) vedomosti

- 2.1 Ako poznáme stav, kedy človek nedýcha?
- 2.2 Popísať postup prvej pomoci osobám ktoré nedýchajú.
- 2.3 Ako poskytujeme prvú pomoc osobám v bezvedomí, ktoré dostatočne dýchajú?

b) zručnosti

- 2.4 Ukázať, ako ukladáme postihnutého do stabilizovanej polohy.
- 2.5 Vykonať správne umelé dýchanie a nepriamu masáž srdca na modeli (Resusci Anne).

3. Krvácanie a šok

a) vedomosti

- 3.1 Ako najrýchlejšie zastaviť krvácanie z veľkých tepien?
- 3.2 Aké sú príznaky vnútorného krvácania?
- 3.3 Popísať hlavné príčiny šoku.

b) zručnosti

- 3.4 Ošetriť „zranenú“ tepnu tlakovým obvazom.
- 3.5 Vykonať autotransfúziu zraneného.

4. Prvá pomoc pri poruchách pohybovej sústavy

a) vedomosti

- 4.1 Popísať postup pri ošetrení podvrtnutia.
- 4.2 Ako poskytujeme prvú pomoc pri otvorených zlomeninách?
- 4.3 Čo je improvizácia pri znehybnení?

b) zručnosti

- 4.4 Vykonať správne znehybnenie končatiny pomocou Kramerovej dlahy.
- 4.5 Vykonať správne znehybnenie hornej končatiny veľkým závesom pomocou trojrohej šatky.

5. Ochrana pred nákazlivými chorobami, prvá pomoc pri otravách

a) vedomosti

- 5.1 Vymenovať alimentárne infekčné ochorenia.
- 5.2 Ako sa prejavuje ochorenie na besnotu a na tetanus?
- 5.3 Aké sú zásady ochrany ľudí pred nákazami?
- 5.4 Ako sa poskytuje prvá pomoc pri otravách?
- 5.5 Ako postupujeme pri podozrení na otravu alkoholom, drogami a žieravinami?
- 5.6 Aké sú príznaky otravy bojovými otravnými látkami a ako poskytujeme prvú pomoc pri ich užití?

6. Transport zranených

a) vedomosti

- 6.1 Aké platia zásady transportu zranených na nosidlách?
- Uviesť príklady improvizovaných nosidiel.

b) zručnosti

- 6.2 Ukázať, aká je správna poloha zranenej osoby na hrudníku a v bezvedomí pri transporte.
- 6.3 Ukázať polohu pri poranení brucha a pri šoku počas transportu.

Tematický celok

Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana

Obsah:

Opatrenia školy vyplývajúce zo zákona NR SR č. 42/1994 Z.z. o civilnej ochrane obyvateľstva.

Obsahový štandard

1. Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana (prvé cvičenie)

- vymedzené časti opatrení školy v civilnej ochrane podľa metodických smerníc platných pre CO,
- organizácia CO na škole,
- výdaj PIO,
- spôsoby spúšťania varovných signálov a vyhlasovanie doplnkových slovných informácií, činnosť po varovaní (systém monitorovania v SR),
- prostriedky individuálnej ochrany (ochranná maska, ochranný odev, ochranné rúško, čistenie a nosenie ochrannej masky),
- typy úkrytov pre kolektívnu ochranu obyvateľstva.

2. Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana (druhé cvičenie)

- história civilnej ochrany, história, vznik a vývoj medzinárodného humanitného práva, súčasné postavenie CO v spoločnosti, právna úprava CO,
- možné zdroje ohrozenia v mieste sídla školy – výpis z analýzy územia, v ktorom sa škola nachádza,
- definícia, delenie a charakteristika mimoriadnych udalostí, príčiny vzniku mimoriadnych udalostí,
- kompletizácia ochrannej masky, jej ošetrovanie a skladovanie,
- čiastočná a úplná očista.

3. Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana (tretie cvičenie)

- riešenie následkov mimoriadnych udalostí v škole, v obci a okrese,
- záťažové situácie,
- identifikácia zápalných prostriedkov a látok,
- technické prostriedky požiarnej ochrany v sídle školy,
- spôsoby hasenia požiarov v lokalite (škola, príroda),
- záchrana osôb pri požiari a prvá pomoc.

4. Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana (štvrté cvičenie)

- ochrana obyvateľstva v okolí jadrovo-energetických zariadení,
- ochrana obyvateľstva v okolí vodohospodárskych diel,
- ochrana pred biologickými a chemickými zbraňami,
- záchranné, lokalizačné a likvidačné práce.

Výkonový štandard

1. Opatrenia školy v prípade mimoriadnych situácií

a) vedomosti

- 1.1 Vysvetliť pojmy *mimoriadna situácia* a *mimoriadna udalosť*.
- 1.2 Objasniť pojmy civilnej ochrany *ukrytie* a *evakuácia*.
- 1.3 Uviest', akým spôsobom sa žiaci dozvedia o evakuácii.
- 1.4 Ktoré sú nevyhnutné opatrenia pri úniku nebezpečných látok?
- 1.5 Vymenovať varovné signály *všeobecné ohrozenie* a *vzdušný poplach*.
- 1.6 Aký signál znamená ukončenie ohrozenia?

2. Požiarna ochrana

a) vedomosti

- 2.1 Ktoré zápalné bojové prostriedky poznáme?
- 2.2 Aký je postup pri hasení požiarov týmito prostriedkami?
- 2.3 Čo sú to požiarne poplachové smernice a aký majú obsah na vašej škole?
- 2.4 Vymenovať improvizované hasiace prostriedky a uviesť príklady ručných hasiacich prístrojov.

3. Ochrana pred účinkami zbraní hromadného ničenia

a) vedomosti

- 3.1 Vymenovať druhy zbraní hromadného ničenia.
- 3.2 Aké sú druhy jadrových zbraní a ako sa určuje ich kaliber?

- 3.3 Ako sa chránime pred účinkami prenikavej radiácie a svetelným žiarením?
3.4 Ako delíme otravné látky podľa škodlivých účinkov?
3.5 Ako sa chránime pred účinkami otravných látok?

Tematický celok

Pohyb a pobyt v prírode

Obsahový štandard

1. Pohyb a pobyt v prírode (prvé cvičenie)

- určovanie svetových strán podľa prírodných javov v teréne,
- orientácia v teréne podľa mapy (usmernenie mapy),
- orientácia v teréne podľa buzoly,
- overovanie a rozširovanie poznávania topografických značiek,
- orientácia mapy podľa buzoly,
- určovanie azimutu na terénny bod,
- zisťovanie vlastného stanovišťa na mape.

2. Pohyb a pobyt v prírode (druhé cvičenie)

- precvičenie odhadu vzdialeností (odhad, šírková a výšková metóda),
- meranie azimutov na mape a ich prenášanie do terénu,
- určovanie stanovišťa na mape pomocou buzoly (spätné prenášanie azimutov),
- kreslenie pochodovej osi (náčrt podľa mapy s doplnením potrebných údajov).

3. Pohyb a pobyt v prírode (tretie cvičenie)

- kótovanie vo vrstevniciach, doplnkové vrstevnice, zobrazenie terénnych tvarov vrstevnicami,
- určovanie nadmorskej výšky orientačného bodu v teréne na mape.

4. Pohyb a pobyt v prírode (štvrté cvičenie)

- zhotovenie topografického náčrtu,
- príprava a výber priestoru (stanovišťa) pre orientačný (beh podľa azimutu).

Výkonový štandard

1. Pohyb v prírode – topografia

a) vedomosti

- 1.1 Zistiť pomocou vrstevnice na mape nadmorskú výšku určeného stanovišťa.
1.2 Odmerať vzdialenosť medzi dvoma danými bodmi na mape.
1.3 Čo je azimut a ako ho meriame?

b) zručnosti

- 1.4 Orientovať mapu pomocou buzoly.
1.5 Určiť stanovište svojej školy na mape.
1.6 Určiť hlavné a vedľajšie svetové strany pomocou buzoly.
1.7 Urobiť jednoduchý náčrt z okolia školy.

2. Pobyt v prírode

- 2.1 Aké podmienky musíme rešpektovať pri výbere miesta pre stanový tábor?
2.2 Ktoré podmienky musia byť dodržané pri budovaní ohniska v prírode ?

5. 3. 3 Obsahové zameranie kurzu na ochranu života a zdravia

Navrhované obsahové zameranie samostatného kurzu je zhodné pre všetky tri formy jeho realizácie, to znamená s formou dennej dochádzky, internátnou formou alebo kombináciou týchto foriem. Jeho program musí byť volený tak, aby sa ním rozšírili vedomosti žiakov, precvičili ich požadované zručnosti a prehĺbili návyky z učiva ochrany života a zdravia. Počas kurzu sa kladie dôraz aj na overenie výstupných vedomostí žiakov v poskytovaní zdravotníckej prvej pomoci a ich reagovania na situáciu ohrozenia materiálnych hodnôt a prírody. Obsah kurzu tvorí teoretická príprava, praktický výcvik a mimovýučovacia záujmová činnosť žiakov.

a) Teoretická príprava – 3 hodiny

Teoretická príprava v nadväznosti na vedomosti žiakov z vyučovania a účelových cvičení rozširuje ich informácie o:

- právnych normách, ktoré upravujú povinnosti prípravy občanov Slovenskej republiky na ochranu ich života a zdravia,
- orgánoch a organizáciách podieľajúcich sa na brannej, ekologickej a humanitárnej výchove občanov,
- medzinárodných dohodách a organizáciách humanitárneho zamerania,
- organizácii a úlohách civilnej ochrany SR,
- najnovších poznatkoch zo zdravotvedy,
- technických športoch a sebaobrane, právnych podmienkach vlastníctva a použitia zbrane a iných prostriedkov sebaobrany.

b) Praktický výcvik

Praktický výcvik odbornej tematiky sa odporúča vykonať ako komplexné zamestnanie týchto tematických celkov:

1. *zdravotnej prípravy 5 hodín*
2. *riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana 5 hodín*
3. *pobytu a pohybu v prírode 5 hodín*
4. *technických činností a športov 3 hodiny*

Zdravotná príprava

Praktický výcvik zo zdravotnej prípravy je z učiva, ktoré nadväzuje na účelové cvičenia a dopĺňa ho a z učiva, ktoré je potrebné precvičiť s cieľom zdokonalenia sa žiakov v poskytovaní prvej pomoci:

- poskytovanie prvej pomoci pri úpaloch, uštipnutiach hadom, popáleninách a priestreloch,
- zhotovenie improvizovaných nosidiel,
- poradie naliehavosti ošetrovania zranených osôb, umelé dýchanie, kriesenie, stabilizovaná poloha, poleptania chemickými látkami, otravy a omrzliny.

Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana

Obsah zamestnania tematického celku "Riešenie mimoriadnych udalostí" môže byť modelovaný na použitie signálov a činností v ich priebehu. Je vhodné precvičiť činnosť pri požiari, výbuchu plynu (plynové potrubie, propánbutánová bomba), pri závale (zosuve pôdy), pri leteckom nešťastí, pri radiačnej havárii (použitie jódovej profylaxie, hygienická očista osôb, očista dopravných prostriedkov a potravín), pri otrave potravinami a vodou.

Pobyt a pohyb v prírode

Tematický celok pobyt v prírode môže obsahovať komplex činností spojených s vybudovaním stanového tábora:

- prípravou stravy na improvizovaných prostriedkoch,
- vybudovaním trate pre orientačný beh, rádiovo orientačný beh, letný biatlon a pod.,
- uskutočnením pretekov na vybudovaných tratiach podľa pravidiel,
- úpravou a čistením prírodného prostredia,
- poznávaním prírodných úkazov.

Technické činnosti a športy

Obsah zamestnania z technických činností a športov môžu tvoriť exkurzie do športových zariadení a ukážky z oblastí:

- športovej streľby
- motorizmu
- rádioamatérskej a spojovacej činnosti
- športového potápania a vodáctva
- modelárstva

- leteckých športov a parašutizmu
- horolezectva a pod.

Tematický celok je možné spojiť aj s mimovyučovacím záujmovým programom na kurzoch s internátnou formou realizácie alebo s jeho kombinovanou formou. V ňom sa odporúča organizovať podľa podmienok aj zdokonaľovací plavecký výcvik a športové súťaže v spolupráci so spoločenskými organizáciami a občianskymi združeniami podľa osobitných predpisov.

5. 4 Proces

Obsah učiva ochrany života a zdravia a proces, v ktorom sa realizuje jeho vyučovanie, nadväzuje na poznatky a zručnosti žiakov, ktoré získali v nižšom sekundárnom vzdelávaní. Povinné je pre žiakov prvej aj druhej zdravotnej skupiny a vyučuje sa koedukovane. Názorné a praktické metódy prevládajú vo vyučovaní nad verbálnymi a hodnotenie žiakov je slovné.

Účelové cvičenia sa uskutočňujú v 1. a 2. ročníku vo vyučovacom čase v rozsahu 6 hodín v každom polroku školského roka raz. Cvičenia sa vykonávajú po triedach, výnimočne po ročníkoch. Presný termín ich konania určí riaditeľ školy.

- Účast' žiakov školy je na cvičeniach povinná. Žiaci so zmeneným zdravotným stavom (zmenenou pracovnou schopnosťou) plnia primerané úlohy podľa lekárskeho nálezu.
- Plán cvičenia vypracuje riaditeľom poverený učiteľ školy. Určí v ňom: triedy (ročníky), ciele a obsah cvičenia, priestory na činnosť, zaradenie učiteľov a ďalších pracovníkov školy do výkonných funkcií. Stanoví spôsob ich prípravy aj prípravy žiakov, materiálové, hygienicko-zdravotnícke a bezpečnostné opatrenia, prípadnú spoluprácu so spoločenskými organizáciami regiónu a orgánmi štátnej správy.
- Pri určovaní úloh učiteľov a ďalších pracovníkov školy sa prihliada na ich organizačné začlenenie v pláne školy pre mimoriadne opatrenia. Organizačné opatrenia plánu musia smerovať k disciplíne a ochrane zdravia účastníkov účelového cvičenia.
- Program cvičenia sa realizuje spravidla v dvojhodinových jednotkách. Presun na miesto konania sa nezapočíta do času cvičenia ak nie je jeho súčasťou.
- Účast' učiteľov na cvičeniach je započítaná do ich vyučovacích povinností. Vyhodnotenie cvičenia vykoná riaditeľ školy na najbližšej pedagogickej porade.
- Účelové cvičenia stredných zdravotných škôl sa realizujú podľa smerníc Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky.

Kurz na ochranu života a zdravia sa organizuje v treťom ročníku v trvaní 3 dní po 6 hodín výcviku. Realizuje sa internátnym spôsobom pobytu alebo dennou dochádzkou na zamestnanie. Odporúča sa prednostne podľa možností využívať internátny spôsob pobytu na kurze. Kurz organizovaný dennou dochádzkou sa uskutočňuje v teréne mimo priestorov školy. Podľa podmienok je možné uvedené spôsoby realizácie aj kombinovať. Kurz je súčasťou plánu práce strednej školy, v ktorom riaditeľ určí vedúceho, termíny, spôsob realizácie a miesto konania, triedy, personálne zabezpečenie, spôsob prípravy učiteľov – účastníkov kurzu, materiálne, finančné, technické a zdravotnícke zabezpečenie.

- Účast' žiakov školy je na kurze povinná. Žiaci s oslabeným zdravím sa na kurze zúčastňujú len so súhlasom lekára a plnia úlohy primerané zdravotnému stavu.
- Škola organizuje kurz v spolupráci s radou školy, zdravotníkymi, ochranárskymi a inými spoločenskými organizáciami. Spolupracuje pritom aj s orgánmi štátnej správy (miestnou vojenskou správou, policajným zborom, útvarmi civilnej ochrany a pod.).
- **Hodnotenie vedomostí a zručností** žiakov z učiva nie je unifikované a nie je predpísaná ani ich klasifikácia. Zjednotenie požiadaviek na výkony žiakov preto predstavujú vzdelávacie štandardy. Štandardy pre stredné školy patria k základným pedagogickým dokumentom, ktoré sa spolu s ostatnými dokumentmi učiva ochrany života a zdravia používajú na riadenie peda-

gogického procesu. Nadväzujú na učebné osnovy v ktorých je vymedzený obsah základného učiva v tematických celkoch, ktoré tvorí **obsahový štandard**. **Výkonový štandard**, ktorý konkretizuje požiadavky na žiakov je súčasťou **štandardov predmetov štátneho programu vzdelávania a tematických celkov tohto dokumentu**. Štandard má slúžiť učiteľom, ale aj vedeniu školy, inšpekčným orgánom prípadne rodičom na monitorovanie vedomostí a zručností z predpísaného učiva a ako východiskový materiál na zisťovanie rozsahu a hĺbky osvojenia základného učiva. Z funkcie štandardov teda vyplýva, že do okruhu ich užívateľov budú patriť najmä tvorcovia didaktických testov, riadiaci a vedúci pracovníci, kontrolné orgány a samotní učitelia. Dostupné musia byť aj rodičom, žiakom a širokej verejnosti. V zmysle kvantitatívnom sa jedná o minimum vedomostí a zručností. Ich hodnotenie je v kategóriách **splnil – nesplnil**. Za splnený štandard pre určitú skupinu žiakov (triedu záverečného ročníka) sa považuje výsledok splnenia požiadaviek u 75 % žiakov v danom tematickom celku. Uvedené štandardy prezentujú spôsob použitia, a možno ich využívať aj alternatívne podľa prebraťého učiva. Ich overovanie by sa malo realizovať najmä na záver štvrtého účelového cvičenia a pred ukončením kurzu na ochranu života a zdravia.

Bezpečnostné opatrenia pri účelových cvičeniach školy a pri kurze na ochranu života a zdravia (ďalej KOŽAZ)

1. Za organizáciu ochrany a bezpečnosti pri uskutočňovaní účelového cvičenia a KOŽAZ zodpovedá vedúci účelového cvičenia, ktorý je povinný:

- zabezpečiť označenie priestoru cvičenia a poriadkovú službu v nebezpečných miestach, označenie a ohraničenie nebezpečných prechodov a miest,
- označiť miesta imitácie činností a zaistiť bezpečnosť pri označení jednotlivých situácií,
- udržiavať poriadok pri činnosti cvičiacich značkárov,
- spracovať pokyny pre bezpečnostné opatrenia pri cvičení v závislosti od miestnych podmienok, aby sa nimi oboznámili všetci účastníci cvičenia,
- kontrolovať osobne a prostredníctvom poverených zástupcov a pomocníkov dodržiavanie bezpečnostných opatrení počas cvičenia.

2. Za dodržiavanie bezpečnostných opatrení počas účelového cvičenia a KOŽAZ sú zodpovední vedúci na jednotlivých pracoviskách, ktorí sú povinní:

- oboznámiť žiakov so stanovenými bezpečnostnými opatreniami,
- oboznámiť cvičiacich s nebezpečnými miestami a označiť ich,
- kontrolovať dodržiavanie bezpečnostných opatrení, najmä počas imitácie a praktickej činnosti.

3. Počas účelového cvičenia a KOŽAZ je zakázané:

- prevážať imitačné prostriedky spoločne s osobami,
- používať nesprávnu alebo poškodenú techniku a dopravné prostriedky,
- pohybovať sa a zdržiavať sa v miestach presunov a činnosti techniky,
- používať rádiodstanice bližšie ako 100 m od vedenia vysokého napätia, pracovať s nimi bez uzemnenia,
- používať nesprávne a poškodené imitačné prostriedky alebo ich improvizáciu,
- rozmiestňovať značkárov v miestach nebezpečnej imitácie,
- používať zápalné a dymové prostriedky bližšie ako 50 m od osôb a ľahko zápalných látok (materiálov), dymové prostriedky nepoužívať menej ako 200 m od obydľia a komunikácií,
- uskutočňovať cvičné výbuchy v obytných miestach a na vodných plochách,
- zbierať nepoužité – nevybuchnuté imitačné prostriedky a demontovať ich,
- vykonávať činnosť v zadymených priestoroch bez ochranných pomôcok a zaistenia inou osobou,
- dotýkať sa vodičov elektrickej energie a vodivých kovových predmetov bez preverenia ich odpojenia od elektrickej energie,

- pohybovať sa v nebezpečných miestach,
 - vykonávať zemné práce bez súhlasu príslušných územných správnych orgánov,
 - rozkladať oheň v lesných porastoch a na miestach s možnosťou vzniku požiaru,
 - piť vodu z nepreverených vodných zdrojov.
4. Na zaistenie bezpečnosti sa musia dodržiavať tieto špecifické opatrenia
- dodržiavať stanovené bezpečnostné opatrenia pre činnosť v príslušnom objekte (mieste),
 - pri činnosti v rámci účelového cvičenia zabezpečiť jednotlivé miesta proti poškodeniu,
 - zabrániť prípadnému narušeniu inžinierskych sietí a technologických zariadení výrobného procesu,
 - uskutočniť prieskum predpokladaných miest cvičenia,
 - priestory činnosti označiť stanovenými značkami (tabuľkami),
 - nedovoliť prekročenie pobytu a práce v ochranných maskách a iných ochranných prostriedkoch.
5. Pri činnosti v lesných priestoroch
- uskutočniť prieskum a označiť nebezpečné a nepriechodné miesta,
 - zaistiť dodržiavanie všetkých protipožiarnych opatrení,
 - zabezpečiť zdravotnícke opatrenia pri možnom úraze, proti uštipnutiu hadom, otravám a pod.

6. TVORBA PROJEKTU A PREZENTAČNÉ ZRUČNOSTI

6. 1 Charakteristika a ciele priezovej témy

Priezová téma rozvíja u žiakov kompetencie tak, aby vedeli komunikovať, argumentovať, používať informácie a pracovať s nimi, riešiť problémy, poznať sám seba a svoje schopnosti, spolupracovať v skupine, prezentovať sám seba, ale aj prácu v skupine. Hlavným cieľom je, aby žiaci prostredníctvom vlastnej organizácie práce naučili sa riadiť seba, tím, vypracovať si harmonogram svojich prác, získať potrebné informácie, spracovať ich, vedeli si hľadať aj problémy, ktoré treba riešiť, správne ich pomenovať, utvoriť hypotézu, overiť ju a pod. Naučia sa prezentovať svoju prácu písomne aj verbálne s použitím informačných a komunikačných technológií a ďalšie spôsobilosti, napríklad dokážu:

- vhodným spôsobom zareagovať v rôznych kontextových situáciách, nadviazať kontakt,
- zostaviť základné písomnosti osobnej agendy, poznajú ich funkciu, formálnu úpravu a vedia ju aplikovať,
- vytvoriť základné písomnosti osobnej agendy v elektronickej podobe,
- pri tvorbe osobnej agendy využiť nástroje IKT,
- identifikovať a popísať problém, podstatu javu,
- navrhnúť postup riešenia problému a spracovať algoritmus,
- získať rôzne typy informácií, zhromažďovať, triediť a selektovať ich,
- na základe získaných informácií formulovať jednoduché uzávery,
- na základe stanovených kritérií posúdiť rôzne riešenia a ich kvalitu,
- kultivovane prezentovať svoje produkty, názory,
- prijať kompromis alebo stanovisko inej strany,
- poznať základy jednoduchej argumentácie a vie ich použiť na obhájenie vlastného postoja,
- využívať rôzne typy prezentácií,
- aplikovať vhodnú formálnu štruktúru na prezentáciu výsledkov svojho výskumu
- proaktívne riadiť (zahŕňa zručnosti ako je plánovanie, organizovanie, riadenie, vedenie a povo- rovanie), prezentáciou predstaviť výsledky svojej práce širšej verejnosti,
- chápať a rešpektovať hodnoty duševného vlastníctva.

7. DOPRAVNÁ VÝCHOVA

7. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy

V každodennom živote sa žiaci stávajú účastníkmi cestnej premávky ako chodci, cyklisti, cestujúci v prostriedkoch hromadnej alebo osobnej dopravy a pod. Okrem pozitívnych stránok má doprava a motorizmus aj veľa záporných stránok. Neúmerný je počet dopravných nehôd, ktorých účastníkmi sú deti v mladšom a staršom školskom veku. Základné vedomosti, zručnosti a návyky zamerané na bezpečné správanie sa v rôznych dopravných situáciách získavajú deti najmä prostredníctvom školy. Dopravná výchova je povinnou súčasťou výchovy a vzdelávania žiakov základných škôl. Úlohou dopravnej výchovy v školách je postupne pripraviť deti na samostatný pohyb v cestnej premávke – ako chodcov alebo cyklistov – pričom je potrebné mať na zreteli aj aspekt výchovy budúcich vodičov motorových vozidiel. Realizácia učebnej činnosti sa uskutočňuje v objekte školy, na detských dopravných ihriskách (ďalej len DDI) alebo v bezpečných priestoroch v okolí školy. Ciele dopravnej výchovy na prvom stupni osemročného štúdia sú zamerané na všetky tri oblasti osobnosti žiaka, na oblasť kognitívnu, afektívnu a psychomotorickú, ktoré je potrebné proporcionálne rozvíjať. Ciele sú zostavené v zmysle týchto kritérií:

- pochopiť funkcie dopravy ako riadeného systému vymedzeného všeobecne záväznými právnymi predpismi,
- formovať mravné vedomie a správanie sa v zmysle morálnej a právnej zodpovednosti pri chôdzi a jazde v cestnej premávke,
- osvojiť si zásady bezpečného správania sa v cestnej premávke podľa všeobecne záväzných právnych predpisov, ako chodec, cyklista, cestujúci (spolujazdec),
- naučiť deti pozorovať svoje okolie, vyhodnocovať situáciu z hľadiska bezpečnosti a aplikovať návyky bezpečného správania sa v cestnej premávke v praktickom živote,
- zvládnuť techniku chôdze a jazdy na bicykli,
- zvládnuť základné taktické prvky chôdze a jazdy v cestnej premávke,
- pochopiť význam technického stavu a údržby vozidiel pre bezpečnú jazdu v cestnej premávke a prakticky zvládnuť základné úlohy údržby bicykla,
- uvedomiť si význam technických podmienok dopravy a zariadení ovplyvňujúcich bezpečnosť cestnej premávky.

8. REGIONÁLNA VÝCHOVA A TRADIČNÁ ĽUDOVÁ KULTÚRA

8. 1 Charakteristika a ciele prierezovej témy

Prierezová téma Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra úzko súvisí s prierezovou témou Multi-kultúrna výchova, ale vo svojom obsahu sa ešte hlbšie zaoberá živým a hodnotným hmotným a nehmotným kultúrnym dedičstvom Slovenskej republiky. Nakoľko sa vláda Slovenskej republiky zaviazala realizovať Odporúčania na ochranu tradičnej kultúry a folklóru a Generálnou konferenciou UNESCO bol schválený: Dohovor o ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva ako aj Dohovor o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov, odporúčame uvedenú prierezovú tému nenásilnou formou začleniť vo vyučovaní do viacerých predmetov, prostredníctvom ich obsahov ale aj formou projektov, exkurzií a pod. Vhodnými sa javia najmä predmety výtvarná, hudobná, literárna a etická výchova, pracovné vyučovanie ale aj dejepis, prírodoveda, vlastiveda a geografia. V rámci školského vzdelávacieho programu môže byť obsah prierezovej témy zaradený do voliteľných vyučovacích predmetov, ako napr. regionálna výchova, regionálny dejepis, geografia, výtvarné spracovanie materiálu, zborový spev, detské hudobné divadlo, literárno-dramatické divadlo a i. Cieľom zaradenia prierezovej témy do vyučovania je vytvárať u žiakov predpoklady na pestovanie a rozvíjanie citu ku krásam svojho regiónu, prírody, staviteľstva, ľudového umenia a spoznávanie kultúrneho dedičstva našich predkov.

8. 2 Obsahový a výkonový štandard

Edukačná činnosť je zameraná na to, aby žiaci v rámci regionálnej výchovy poznali históriu a kultúru vlastnej obce, mesta – na funkčné využívanie historických regionálnych ukážok: môj rodný kraj – kraj, kde žijem; škola a jej okolie; moja trieda; obec, v ktorej žijem; čo sa mi v našom kraji najviac páči; čím sa pýši naša obec (príbehy o rodákoch, pamätné miesta, sochy a i.), história, (osídlenie), povesti, piesne, šport a kultúra, osobnosti, ale aj súčasnosť vo všetkých smeroch napr. ekonomika); jej flóru a faunu – význam ochrany prírody, lesa, vody, živočíchov – objavujeme Slovensko – objavovanie a spoznávanie prírodných krás a zaujímavostí Slovenska; povestami opradené pohoria – cestujeme po Slovensku – oboznámenie sa s časťami Slovenska formou výletu; povesti z veľkých a starých miest Slovenska; zvyky a tradície; ľudia v mojom okolí (aj o úcte k starším obyvateľom); pripomíname si našich predkov – vychádzať z rodinného prostredia t.j. téma – RODINA – rodostrom rodiny, tradičné jedlá; stretnutia s pamätníkmi (starými rodičmi, známymi) na besedy; rozhovory so žiakmi o minulosti ich regiónu a pod. Vedieť sa orientovať v turisticky a historicky atraktívnych miestach Slovenska.

Základom našej kultúrnej identity, ako aj zdrojom historického vedomia, patriotizmu a vzdelanosti, poznávania kultúrnej rozmanitosti, je tradičná ľudová kultúra – kultúra, ktorú vytvorili, ktorou žili a dodnes žijú najširšie vrstvy obyvateľstva – využitie danosti regiónu, návšteva ľudového majstra, dielne, výstavy – spoznávanie tradičných ľudových remesiel, ľudovumeleckých výrobkov regiónu, tradičné jedlá, vlastná tvorba (remeslá), spoznávanie staviteľských pamiatok v regióne, obci, poznatky využiť vo výtvarnom zobrazovaní; tvorba zbierky ľudovej hudobnej kultúry, jej prezentácia (piesne, zvyky regiónu, vlastná tvorba – spevník regiónu); poznávanie vyčítaniek, hádaniek, básní, ľudovej piesne, tanec, ľudové kroje (hudobný, pohybový, výtvarný prejav), príslovie, porekadiel, pranostík, bájok, rozprávok: ľudových, autorských, povestí a pod. – skúmanie vlastnej kultúry, skúmať a objavovať vlastnú kultúru a spoznávať iné kultúry v oblasti ľudových tradícií.

Význam na kultivácii osobnosti žiaka má zaradenie prierezovej témy do estetickej výchovy a pri rozvíjaní talentu žiaka vo všetkých druhoch umenia vo voľnočasových aktivitách, ako napr. v základných umeleckých školách (vo všetkých jej odboroch), v centrách voľného času, tiež v zakladaní speváckych či tanečných súborov, divadielok a pod.

Týmito aktivitami pomôžeme pri vytváraní predpokladov u žiakov na pestovanie a rozvíjanie citu ku kráse k tradičnému ľudovému umeniu a uchovávaní kultúrneho dedičstva našich predkov. Navrhované tematické celky a témy, v rámci ktorých je možné rozvíjať prierezovú tému REGIONÁLNA VÝCHOVA A TRADIČNÁ ĽUDOVÁ KULTÚRA v štátnom, ale aj školskom vzdelávacom programe Pod regionálnou kultúrou rozumieme súhrn produktov (hmotných a nehmotných) ľudskej činnosti, ktoré sa viažu na konkrétnu obec alebo región. Regionálna kultúra zahŕňa v sebe lokálne a regionálne kultúrne dedičstvo, ako aj živé kultúrne prejavy fungujúce v každodennom živote, pri sviatkoch a slávnostiach. Regionálna kultúra nadväzuje na regionálne kultúrne tradície a pokladá ich za dôležitú súčasť historickej pamäte i za zdroj identity obce alebo regiónu.

8. 3 Tematické okruhy prierezovej témy a jej ciele

Predložený materiál obsahuje tri tematické celky:

1. *Môj rodný kraj*
2. *Objavujeme Slovensko*
3. *Tradičná ľudová kultúra.*

1. tematický celok: Môj rodný kraj

Témy:

- moja rodina,
- škola, okolie školy,
- obec, mesto, v ktorom žijem (poloha, história a súčasnosť),
- rozprávky, príbehy, legendy spojené s históriou obce, mesta,
- tradičné regionálne zvyky, obyčaje,
- kultúrne pamätihodnosti, monumenty obce, mesta,
- regionálne múzea, prírodovedné múzeá, galérie, skanzeny,
- významné osobnosti regiónu,
- prírodné krásy regiónu,
- náučné chodníky v regióne,
- chránené rastliny a živočíchy na území regiónu,
- minerály, skameneliny, jaskyne na území regiónu,
- tradičné produkty a zamestnania v regióne,
- umelecké produkty, tradičné ľudovomelecké remeslá regiónu,
- miestne a regionálne jazyky.

2. tematický celok: Objavujeme Slovensko

Témy:

- spoznávanie regionálnej kultúry a najtypickejších prejavov kultúr iných regiónov Slovenska v oblasti ľudových tradícií,
- spoznávanie základných znakov ľudovej kultúry národností žijúcich na Slovensku,
- výber z historických, kultúrnych pamätihodností Slovenska (hrady, zámky, architektúra,
- flóra a fauna na Slovensku,
- chránené územia na Slovensku,
- ľudové piesne a tance, dramatické a výtvarné umenie, tradičné ľudovomelecké remeslá z regiónov Slovenska,
- geografické zvláštnosti Slovenska, geografické a prírodné monumenty, jaskyne a i.,
- významné osobnosti rôznych oblastí kultúry a histórie Slovenska.

3. tematický celok: Tradičná ľudová kultúra

- Tradičnú ľudovú kultúru vnímame ako formy kultúrneho prejavu podporujúcu zachovanie kultúrnej identity. Kultúrnu identitu chápeme ako súhrn postojov, návykov, tradícií, hodnôt, interpretácií a sebainterpretácií, spôsobov myslenia, cítenia a konania (vzorcov správania), ktoré charakterizujú organizovanú skupinu ľudí, jej kolektívnym, spoločným výtvorom.
- Tradičná ľudová kultúra je súhrn hmotných a nehmotných produktov ľudskej činnosti, vytvorených v tradičných spoločnostiach. Prenášala sa z generácie na generáciu ústnym podaním, napodobňovaním a v podstatne menšej miere písomnou formou.
- Tradičná ľudová kultúra ako ucelený a živý systém zanikala postupne s modernizáciou spoločnosti, jej javy sa stali zdrojom kultúrnej a spoločenskej identity, zdrojom historického vedomia, patriotizmu a vzdelanosti, poznávania kultúrnej rozmanitosti,
- nástrojom tolerancie, občianskej súdržnosti a porozumenia medzi národmi. Je súčasťou materiálneho a duchovného bohatstva Slovenskej republiky. Uchováva sa ako prejav lokálneho, regionálneho alebo kultúrneho dedičstva Slovenska.

Témy:

a) Tradičná hmotná kultúra:

- ľudové staviteľstvo,
- domáce a tradičné remeselné výrobky,
- tradičné remeslá (ich história),
- produkcia potravín a strava,
- odev (kroje na dedine), výtvarné umenie a i.

b) Tradičná nehmotná kultúra:

- ústne tradície a prejavy vrátane jazyka (ľudová slovesnosť, nárečia),
- interpretačné umenie (ľudové hudba, piesne, tance, hry),
- spoločenské praktiky, zvyky,
- rituály a slávnostné udalosti,
- tradície spojené s náboženskými sviatkami (napr. vianočné, veľkonočné a i.),
- zvyky a obyčaje súvisiace s prírodou a vesmírom,
- folklórne tradície (prejavy tradičnej ľudovej kultúry: ústne, herné, dramatické, spevné, tanečné a hudobné).

PSYCHOCOCIÁLNY VÝCVIK

Názov vzdelávacej oblasti	Človek a hodiny
Časový rozsah výučby v 1. ročníku	nevyučuje sa
Časový rozsah výučby v 2. ročníku	nevyučuje sa
Časový rozsah výučby v 3. ročníku	nevyučuje sa
Časový rozsah výučba v 4. ročníku	1 hodina týždenne, 60 hodín ročne
Kód a názov študijného odboru	7902 J gymnázium
Stupeň vzdelania	vyššie sekundárne vzdelanie ISCED 3A
Dĺžka štúdia	4 roky
Forma štúdia	denná
Vyučovací jazyk	slovenský jazyk
Učebné osnovy určené pre	všetky triedy

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Základným poslaním Psychosociálneho výcviku je rozvíjať emocionálnu (personálnu) inteligenciu a sociálno-emocionálne kompetencie žiakov a naučiť uplatňovať ich v rodinnom, partnerskom, manželskom a pracovnom živote. Emocionálna inteligencia v sebe nesie vysokú úroveň zručností: emocionálnych (identifikovanie citov, prejavovanie citov, ovládanie emócií a impulzov, redukovanie stresu, uvedomovanie si rozdielov medzi citmi a činmi), kognitívnych (sebauvedomenie, zdravé sebahodnotenia a sebadôvera, chápanie postojov a názorov iných ľudí, chápanie noriem správania, používanie konštruktívnych postupov pri riešení problémov, efektívne riešenie konfliktov, pozitívny postoj k životu, využívanie správnych hodnôt a morálky) a behaviorálnych (poznávanie verbálnej a neverbálnej komunikácie, používanie techník aktívneho počúvania, konštruktívne reagovanie na kritiku, efektívne riešenie konfliktov a asertívne presadzovanie svojich názorov, odstraňovanie predsudkov a stereotypov v smere tolerancie odlišností). Eminentný dôraz sa v predmete Psychosociálny výcvik kladie na formovanie a rozvíjanie komunikačných a kooperatívnych zručností nevyhnutných pre rozvíjanie dobrých medziľudských vzťahov v partnerstve, v rodine a na pracovisku zabezpečením efektívnej sociálnej komunikácie a spoločenského správania, vyjednávaním, výberom vhodných stratégií na riešenie konfliktov, vytváraním konsensu pri vysokej empatii, akceptácii a tolerancii názorov, postojov a hodnôt iného človeka.

CIELE PREDMETU

- Cieľom Psychosociálneho výcviku ako **povinne voliteľného predmetu** na gymnáziách je:
- odhadnúť emocionálny stav a spôsoby reagovania druhého človeka (jeho pocity, city, temperamentálne črty, spôsoby riešenia krízových situácií a i.),
- vcítiť sa do polohy iného človeka, vedieť, čo prežíva, ako pociťuje preňho stresovú situáciu, byť k nemu empatický, suportívny, tolerantný,
- poznať a uvedomiť si svoje osobnostné vlastnosti, temperament, reagovanie a správanie v bežnej situácii, ale aj v situácii záťaže, stresu, kríze,
- uvedomiť si, ako sa ja sám, ale aj iní okolo mňa, správajú, reagujú v konfliktovej situácii ako takej (napr. s deťmi, partnermi, manželmi), ale aj v konkrétnom konflikte na pracovisku (únikové, agresívne a konsenzové spôsoby riešenia),
- naučiť sa efektívne riešiť bežný partnerský, rodinný a pracovný konflikt (s jedincami rôzneho veku, pohlavia, vzdelania, osobnostných črt, ale aj konflikt s podriadenými a kolegami)
- rozpoznať únikové, agresívne a asertívne prejavy správania a reagovania u iných osôb a sám byť schopný reagovať neagresívne aj v situácii záťaže, stresu, kríze na pracovisku,

- naučiť sa presadzovať svoje požiadavky, návrhy, názory , postoje asertívne, tak, aby som druhých nezraňoval,
- lepšie odhadnúť a poznať neverbálne prejavy komunikácie druhých, na základe neverbálnych prejavov správania poznať, čo druhý prežíva, aké má pocity, emócie, ako bude v najbližšej dobe reagovať,
- uplatňovať aktívne techniky počúvania druhých s dôrazom na vypočutie si druhých,
- úspešne zvládnuť vyjednanie s podriadeným, nadriadeným, kolegom,
- naučiť sa predchádzať agresívnym a únikovým formám správania a konania v súkromných aj pracovných jednaníach a činnostiach a vedieť riešiť šikanovanie a mobbing vo vzťahoch na pracovisku,
- tolerovať názory, správanie a prežívanie iných, s ohľadom na ich vek, pohlavie, vzdelanie, národnú, národnostnú, etnickú, politickú, náboženskú príslušnosť a na ich osobnostné charakteristiky.

OBSAHOVÁ NÁPLŇ PREDMETU

Ide o viacmodulovú štruktúru predmetu s možnosťou vlastného sekvenčného postupu.

1.modul (TC):

Osobnostný rozvoj, sebapoznávanie a poznávanie iných s dôrazom na profesijný, rodinný, manželský a partnerský rámec

Cieľ:

Lepšie spoznať seba samého a iných ľudí okolo seba, najmä v rodine, v partnerskom vzťahu a na pracovisku, poznávať svoje aj ich postoje, hodnoty, aspirácie, emócie, osobnostné vlastnosti, a na základe týchto poznatkov si zvoliť vhodný štýl sociálnej interakcie a interpersonálnej komunikácie

Obsahové zameranie:

- Poznávanie seba samého, svojich črt osobnosti, lepšie uvedomenie si svojich kladných aj záporných osobnostných vlastností, postojov, hodnôt, motivácie, aspirácií, emócií, ale aj svojho temperamentu a spôsobov reagovania v rôznych situáciách (bežných aj krízových)
- Rozvíjanie zdravej sebadôvery a sebavedomia v pozitívnom svetle, aj získavaním pozitívnej verbálnej aj neverbálnej spätnej väzby
- Poznávanie iných okolo seba s dôrazom na ich osobnostné vlastnosti, postoje, hodnoty, motiváciu aj emócie rozvíjaním interpersonálnej percepcie a sociálnej senzitivity
- Konfrontovanie získaných poznatkov sebapoznávania a poznávania iných a schopnosť urobiť si adekvátnu komparáciu
- Výber vhodného komunikačného štýlu a štýlu sociálnej interakcie

2. modul (TC):

Komunikácia v rodine, v manželstve, v partnerstve a na pracovisku, spoločenské správanie, bontón a etiketa

Cieľ:

Rozvíjať adekvátne komunikačné zručnosti a spoločenské správanie potrebné pre dobré interpersonálne vzťahy v rodine, v partnerstve a na pracovisku

Obsahové zameranie:

- Poznávanie štruktúry sociálnej komunikácie a druhov a foriem komunikácie medzi ľuďmi a skupinami
- Získanie informácií o sociálnej komunikácii na makroúrovni - v širokom kontexte spoločenských vzťahov, sociálnej komunikácii na mezoúrovni – v užšom kontexte sociálnych skupín, sociálnej komunikácii na mikroúrovni – v úzkom kontexte elementárnych komunikačných aktov v rodine, partnerstve, manželstve a pri výchove detí
- Sociálno-psychologický pohľad na verbálnu a neverbálnu komunikáciu
- Príprava dobrého vedenia rozhovoru využitím techník aktívneho počúvania
- Príprava verejnej prezentácie
- Spoločenské správanie, spoločenský bontón a etiketa

3.modul (TC): Efektívne riešenie konfliktov v rodine, v partnerskom, manželskom a pracovnom živote

Cieľ:

Naučiť sa efektívne riešiť konflikty v rodine, v partnerstve a manželstve a na pracovisku

Obsahové zameranie:

- Spoznanie cyklu konfliktov, rôzne typy konfliktov a možné reakcie na ne
- Rozpoznávanie agresívneho, únikového a asertívneho správania u ľudí
- Schopnosť viesť adekvátne spory s podriadenými a nadriadenými
- Vyjednávanie do obojstranne výhodného kompromisu
- Spoznávanie komunikačných bariér v medziľudských vzťahoch a interpersonálnej komunikácii prostredníctvom sebareflexie
- Využívanie špecifických postupov v komunikácii s konfliktným klientom
- Spoznávanie roly facilitátora a mediátora pri vyjednávaní, schopnosť uplatniť kompromis a asertívne správanie pri riešení rodinných, partnerských a pracovných konfliktov.

4. modul (TC): Tolerancia v medziľudských vzťahoch v rodine, v partnerstve, v manželstve a na pracovisku

Cieľ:

Rozvíjať väčšiu toleranciu v medziľudských vzťahoch v rodine, v partnerskom a manželskom živote a na pracovisku, správania bez uplatnenia predsudkov a stereotypov v jednaní s druhými ľuďmi, bez diskriminácie, rasizmu a xenofóbie

Obsahové zameranie:

- Rozvíjanie tolerancie v interpersonálnych vzťahoch v rodine a na pracovisku.
- Akceptácia a tolerancia druhého človeka aj s odlišnými postojmi, názormi, životnými hodnotami, vedieť si priznať, že som sa mohol mýliť a že moje stanovisko nemusí byť správne.
- Uvedomenie si, čo prinášajú predsudky, stereotypy v našom reagovaní a správaní do medziľudských vzťahoch na pracoviskách.
- Pochopenie nebezpečenstva vytvárania a existencie stereotypov .
- Odstraňovanie svojich predsudkov a stereotypov v správaní a v postojoch.
- Adekvátne dávanie a prijímanie kritiky.

- Prejavovanie pozitívnych citov k iným ľuďom, zvlášť ľuďom na pracovisku, pozitívnych hodnotení a ocenení.
- Rozvíjanie emocionálnych zručností potrebných v personálnej práci.

5. modul (TC):
Prevenia šikanovania, psychického násillia v rodine a v manželstve
a psychického týrania (mobbingu) na pracovisku

Cieľ:

Rozvíjať väčšie pochopenie pre potreby a požiadavky druhých ľudí okolo seba a zabráňovať vzniku psychického násillia v rodinách, v partnerských a manželských vzťahoch a na pracoviskách

Obsahové zameranie:

- Informovanie o druhoch a formách agresie, násillia, psychického týrania a mobbingu v rodinách a na pracoviskách
- Poznávanie rôznych typov agresorov a mobberov
- Spoznávanie príčin a dôsledkov psychického násillia a mobbingu na zdravie ľudí, ich prežívanie a správanie v medzil'udských vzťahoch.
- Rozvíjanie väčšej tolerancie a pochopeniu odlišných potrieb, názorov, postojov, hodnôt a morálky v interpersonálnych vzťahoch v rodinách, manželstvách a pracoviskách.
- Akceptácia a tolerancia človeka aj s odlišnými postojmi, názormi, životnými hodnotami.
- Rozvíjanie emocionálnych zručností potrebných vo výchovnej, partnerskej a personálnej práci.
- Možnosti prevencie a odstraňovania šikanovania a psychického týrania v rodinách a na pracoviskách.

RÉTORIKA A MEDIÁLNA KOMUNIKÁCIA

Názov vzdelávacej oblasti	Jazyk a komunikácia
Časový rozsah výučby v 1. ročníku	1 hodina týždenne, spolu 33 hodín ročne
Časový rozsah výučby v 2. ročníku	nevyučuje sa
Časový rozsah výučby v 3. ročníku	nevyučuje sa
Časový rozsah výučba v 4. ročníku	nevyučuje sa
Kód a názov študijného odboru	7902 J gymnázium
Stupeň vzdelania	vyššie sekundárne vzdelanie ISCED 3A
Dĺžka štúdia	4 roky
Forma štúdia	denná
Vyučovací jazyk	slovenský jazyk
Učebné osnovy určené pre	spoločenskovednú triedu

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Predmet *Rétorika a masmediálna výchova* patrí do spoločensko-vednej oblasti. Nadväzuje na predmety náuka o spoločnosti, občianska náuka, psychológia, politológia, ekonómia, ekonomika. Má študentom sprostredkovať živú skúsenosť komunikácie v spoločenskom kontakte. Zámerom tohto predmetu je optimálne formovať osobnosť v intelektuálnej oblasti, v komunikačných zručnostiach, v mediálnych systémoch a aby si prostredníctvom metód komunikačných foriem vytvárali svoj autentický spôsob jestvovania v danej situácii a v konkrétnej spoločnosti. Vymedzenie mediálnej výchovy v súčasnosti vychádza z dvoch základných teoreticky odlišných predpokladov, na ktorých základe sú v praxi používané dve odlišné formy mediálnej výchovy, a to vedomostná tzv. „learning by doing“ a kritická, založená na analyzovaní obsahu médií a ich činnosti. Tieto dve formy sa navzájom dopĺňajú a v závislosti od preferencie jednej alebo druhej sa v jednotlivých krajinách formuje celkový charakter mediálnej výchovy. V súčasnosti je mediálna výchova začlenená do obsahov všeobecného vzdelávania vo väčšine európskych krajín, pričom v prevažnej väčšine je integrovaná do povinných predmetov, a to najmä materinského jazyka, komunikačnej výchovy ako interdisciplinárneho predmetu, sociológie, psychológie, dejín umenia a iných. Vzdelávanie v oblasti elektronických médií bolo vyzdvihnuté ako vhodný prostriedok, ktorý by mal zabezpečiť rozvíjanie kritického prístupu detí a mládeže k rôznym formám zobrazovaného násillia v médiách, a ktorý by ich učil robiť premyslený výber z obsahovej ponuky. Dôležitosť mediálnej výchovy ako primárneho faktora naplňovania cieľov sociálnej kohézie zdôraznili predstavitelia štátov a vlád Rady Európy vo svojej deklarácii na 2. vrcholnej schôdzke v Štrasburgu v októbri v roku 1997. Základné ciele, východiská a definičný rámec mediálnej výchovy boli sformulované v roku 2000. V súlade s týmto cieľom by mala byť mediálna výchova zameraná aj na dospelú populáciu dneška, ako aj budúcnosti a mala by jej umožniť držať krok s moderným vývojom. V tomto dokumente Rada Európy odporúčala, aby sa mediálna výchova stala súčasťou koncepcie celoživotného vzdelávania s dôrazom na neformálne vzdelávanie. Mediálna výchova bola definovaná „ako praktické vyučovanie zacielené na budovanie mediálnej kompetencie, chápanej ako kritický a rozlišujúci postoj voči médiám s cieľom vytvárať vyrovnaných občanov, schopných vynášať vlastné súdy na základe dostupných informácií. Umožňuje im to prístup k potrebným informáciám, ich analýzu a schopnosť identifikovať ekonomické, politické, sociálne a/alebo kultúrne záujmy, ktoré stoja za nimi. Mediálna výchova učí jednotlivcov interpretovať a vytvárať posolstvá, vyberať najvhodnejšie médiá pre komunikáciu a prípadne vyslovovať názory k ponuke médií a ich výstupom.

CIELE PREDMETU

Rétorika a masmediálna komunikácia je predmet určený predovšetkým študentom, ktorí majú záujem o spoločenskovednú problematiku, chcú sa jej venovať v štúdiu na vysokej škole alebo v pomaturitnom štúdiu, alebo si volia maturitnú skúšku z predmetu občianska náuka. V nadväznosti na náuku o spoločnosti/občiansku náuku je seminár koncipovaný tak, aby poskytoval široké možnosti pre rozširovanie a prehĺbovanie, systematizáciu a zovšeobecnenie vedomostí, ktoré si študenti osvojili v povinnom predmete občianska náuka. Rámcovo vymedzený obsah nemusí byť vyčerpaný v plnej šírke. Konečnú podobu predmetu vytvára učiteľ. Výber tematických celkov, stanovenie pomeru medzi látkou starou a novou, ich časová dotácia a následnosť výkladu, ako i výber a usporiadanie poznatkov vnútri každej tematiky by malo odrážať potreby študentov, odborné zameranie vyučujúceho a možnosti školy. Okrem osvojovania vedomostí je cieľom predmetu Rétorika a masmediálna komunikácia systematické rozvíjanie zručností a návykov študentov a ich uplatňovanie v ústnom a písomnom prejave. Výučba predmetu rétorika a masmediálna komunikácia dopĺňa povinnú výučbu predmetu náuka o spoločnosti/občianska náuka, smeruje k integrácii poznatkov a metodologických postupov a vytvára tak u študentov základ pre vlastné formovanie názorov na svet, v ktorom žijú, na spoločnosť a človeka, na chápanie vzťahov medzi jedincami, spoločnosťou a svetom. Rétorické umenie dopĺňa vyjadrovacie schopnosti jednotlivca pre zaradenie sa do spoločnosti. Výučbou a osvojovaním si metodológie rétoriky, verbálnej ale aj neverbálnej komunikácie, si študenti môžu v plnej miere uvedomiť danú potrebu a jej aplikovanie v komunikačnom styku. V predmete rétorika a masmediálna komunikácia so zaradením tematiky mediálnej výchovy, médií ako oznamovacieho kanála informácií, je aspoň v jednom ročníku základom pre takúto integráciu široká téma informovanosti, jej negatívneho alebo pozitívneho vplyvu na spoločenskú klímu, používanie protikorupčných nástrojov v spoločenskom živote, politike, v úradných postupoch. Protikorupčné vzdelávanie sa tak nestáva ďalšou témou, ktorú je potrebné pridať k doterajšiemu teoretickému obsahu. Stáva sa základom pre pochopenie vzájomnej prepojenosti rôznych spoločenských vied, ktoré sa inak vyučujú oddelene.

Mediálna výchova žiakov stredných škôl:

V Štátnom vzdelávacom programe pre gymnáziá v Slovenskej republike ISCED 3A – Vyššie sekundárne vzdelávanie³⁷⁾ je povinnou súčasťou obsahu vzdelávania aj mediálna výchova, a to ako prierezová téma. Cieľom mediálnej výchovy ako prierezovej témy pre gymnáziá je:

- umožniť žiakom, aby si osvojili stratégie kompetentného zaobchádzania s rôznymi druhmi médií a ich produktmi, rozvinúť u žiakov spôsobilosť t.j. mediálnu kompetenciu zmysluplne, kriticky a selektívne využívať médiá a ich produkty, čo znamená viesť ich k tomu, aby lepšie poznali a chápali pravidlá fungovania „mediálneho sveta“, zmysluplne sa v ňom orientovali a selektovane využívali médiá a ich produkty podľa toho, ako kvalitne plnia svoje funkcie, najmä výchovnovzdelávaciu,
- vychovať žiakov ako občanov schopných vytvoriť si vlastný názor na základe prijímaných informácií,
- formovať schopnosť žiakov kriticky posudzovať mediálne šírené posolstvá, objavovať v nich to hodnotné a pozitívne, čo formuje ich osobnostný a profesijný rast, ale tiež ich schopnosť uvedomovať si negatívne mediálne vplyvy na svoju osobnosť a snažiť sa ich zodpovedným prístupom eliminovať.

Z vymedzenia cieľovej skupiny mediálnej výchovy v Štátnom vzdelávacom programe vyplýva, že bude nevyhnutné vypracovať projekty mediálnej výchovy pre všetky druhy stredných škôl (stredné odborné školy, konzervatóriá a. i.) a mediálnu výchovu čiastočne prispôbiť zameraniu školy. Vzhľadom na vek tejto cieľovej skupiny, stupeň osobnostného vývinu, predpokladaný „konzum“ médií a skúsenosti s novými komunikačnými technológiami je potrebné koncepciu mediálnej výchovy pre túto cieľovú skupinu pripraviť v atraktívnej forme a s prvkami praktickej tvorby mediálnych obsahov alebo médií sa-

motných. Témy mediálnej výchovy by mali byť náročnejšie a vymedzené v kontexte aktuálnych spoločenských javov a situácií. Príkladom odporúčaných tém na tomto stupni vzdelávania by mohli byť:

- mediálny priemysel, vplyv politických a ekonomických záujmov na fungovanie médií,
- história médií a filmu na pozadí spoločensko-politických udalostí,
- vývoj mediálnej oblasti na Slovensku,
- mediálna tvorba – žánre, formy,
- mienkotvorná a bulvárna tlač, ich úloha a miesto v spoločnosti,
- výskumy médií, aktuálna spotreba a vybavenosť domácností médiami a novými komunikačnými prostriedkami,
- vplyv médií a komunikácie prostredníctvom nových komunikačných technológií na študenta a jeho osobný život,
- analýza televízneho a rozhlasového spravodajstva,
- rozbor najnovších slovenských filmov a hudobných štýlov obľúbeného rádia,
- rozprávky v živote detí, hrdinova, sebareflexia študenta,
- mediálne hviezdy, životný štýl („byť in“) a reklama,
- „paparazzi“ a právo na súkromie,
- základný vstup do práv duševného vlastníctva vo vzťahu k médiám a mediálnym obsahom (najmä čo je autorské právo, sťahovanie z internetu, kopírovanie CD, DVD),
- digitalizácia médií a mnohé ďalšie.

Vzhľadom na cieľovú skupinu sa odporúča pracovať s médiami a viesť praktické cvičenia, v rámci ktorých môžu byť súčasťou mediálnej výchovy vydávanie školského časopisu, založenie školskej internetovej televízie alebo tvorba (audiovizuálneho diela, žurnalistických žánrov, školskej web stránky).

V rámci mediálnej výchovy na tejto úrovni poskytuje veľa možností napr. projekt „TASR v škole“, v rámci ktorého by si mohli študenti stredných škôl vyskúšať byť „dopisovateľmi“ alebo tvoriť na základe agentúrneho servisu spravodajstvo v školskom časopise alebo internetovej televízii.

OBSAHOVÁ NÁPLŇ PREDMETU

- Spoločenské vedy.
- Základná informácia z metodológie.
- Základný vývoj v rétorike.
- Dejiny rétoriky.
- Vlastnosti rétoriky.
- Človek – predmet skúmania v rétorike
- Hodnoty a normy v živote ľudí – etika a právo.
- Materiálne a duchovné stránky života ľudí – ekonómia a filozofia.
- Základy rétoriky a spoločenského vystupovania.
- Prejav, referát, argumentácia, dialóg, spor, seminárna práca.
- Základy spoločenského protokolu – vystupovanie na verejnosti, spoločenské udalosti.
- Človek ako osobnosť. História posluchu.
- Informatívna a prípravná reč.
- Psychika človeka, používanie cudzích slov.
- Dialógový prejav, chyby v prejave, rytmus prejavu.
- Dychové cvičenia. Tempo.
- Strach a fobie.
- Dialogizmus.
- Literárna kultúra. Filmová komunikácia.
- Elektronická komunikácia.
- Miloš Forman. Dejiny divadelného umenia.

- Osobnosť M. R. Štefánika.
- Protikorupčné nástroje. Podstata korupcie. Korupčné správanie (súkromné a verejné zdroje a statky).
- Stav korupcie u nás a vo svete. Motivácia korupčného správania oboch zúčastnených strán.
- Dôsledky korupcie. Nástroje boja proti korupcii. Dôležitosť osobného postoja jednotlivca k to-
muto celospoločenskému problému.
- Základy politológie.
- Teória politiky a politických systémov.
- Politické strany, hnutia, nátlakové organizácie, politická elita.
- Medzinárodné vzťahy ako systém.

TVORBA A PREZENTÁCIA PROJEKTOV

Názov vzdelávacej oblasti	Jazyk a komunikácia
Časový rozsah výučby v 1. ročníku	1 hodina týždenne, 33 hodín ročne (spoločenskovedná trieda)
Časový rozsah výučby v 2. ročníku	1 hodina týždenne, 33 hodín ročne (všeobecná, prírodovedná)
Časový rozsah výučby v 3. ročníku	nevyučuje sa
Časový rozsah výučba v 4. ročníku	nevyučuje sa
Kód a názov študijného odboru	7902 J gymnázium
Stupeň vzdelania	vyššie sekundárne vzdelanie ISCED 3A
Dĺžka štúdia	4 roky
Forma štúdia	denná
Vyučovací jazyk	slovenský jazyk
Učebné osnovy určené pre	všetky triedy štvorročného štúdia

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Učebný predmet tvorba a prezentácia projektov nie je koncipovaný pre jeden predmet, ale spája viaceré predmety (chémia, biológia, fyzika, matematika a pod.). Žiak alebo skupina žiakov vypracováva na základe poznatkov z učebníc, časopisov, masmédií prezentáciu k danej učebnej látke doplnenú o dynamické animačné prvky, simulácie, audiovizuálne materiály tak, aby oslovil a zaujal spolužiakov. Riešenie projektu uvádza žiakov do sveta vedy, techniky, či umenia. Vyžaduje od žiaka samostatný a tvorivý postup, riešenie rozporu medzi požiadavkami, ktoré vyplývajú z úloh a jeho spôsobilosťami. Úsilie prekonať tento rozpor je hnacou silou myšlienkového zdokonaľovania žiakov. Obsah učiva tvoria predovšetkým poznatky, ako postupovať pri riešení projektu. Sú to najmä časti ako: výber témy, mapovanie témy, formulácia zadania projektu, realizácia projektu a vyhodnotenie výsledkov projektu. Tvorba a prezentácia projektov ako predmet rešpektuje jedinečnosti osobnosti žiaka, rozvíja jeho pozitívne sebahodnotenie, tvorivosť a pružnosť, schopnosť riešiť problémy a komunikovať so svetom, schopnosť rýchlo čerpať a vedieť spracovávať informácie, ako aj schopnosť ďalej sa vzdelávať.

CIELE UČEBNÉHO PREDMETU

Cieľom vyučovania tvorby projektov je v maximálnej možnej miere priblížiť školu k životu. Učiteľ a učebnica nie sú jediným zdrojom nových poznatkov, nové poznatky študenti získavajú vyriešením problémovej úlohy. Cieľom je oboznámenie sa podrobnejšie s danou problematikou, ktorej sa projekt dotýka, vytváranie priestoru pre asertivitu žiakov, zmena a zlepšenie klímy a atmosféry v triede, odbúranie stereotypného memorovania a učenie pochopenia súvislostí, ako aj využívať prostriedky IKT v ľubovoľnom predmete.

KOMPETENCIE ŽIAKOV

k učeniu

- schopnosť plánovať a organizovať si učenie a pracovnú činnosť,
- hľadá a rozvíja účinné postupy vo svojom učení,
- kriticky pristupuje ku zdrojom informácií, informácie tvorivo spracováva a využíva pri svojom štúdiu,

komunikačné schopnosti

- vyhľadávať, triediť a spracovávať informácie a dáta z rôznych zdrojov,
- vedieť využiť informačné a komunikačné zdroje,
- zrozumiteľne prezentovať nadobudnuté vedomosti, skúsenosti a zručnosti,

- vedieť spracovať a prezentovať jednoduchý projekt so zameraním na ciele, metódy, výsledky a ich využitie.

riešenie problémov

- analyzovať vybrané problémy,
- aplikovať poznatky pri riešení konkrétnych problémových úloh
- používať základné myšlienkové operácie a metódy vedeckého poznávania pri riešení problémových úloh,
- využívať informačné a komunikačné technológie pri riešení problémových úloh,
- vedieť posúdiť vhodnosť navrhnutého postupu riešenia problémovej úlohy
- zhodnotiť úspešnosť riešenia problémovej úlohy

manuálne

- schopnosť plánovať činnosti pri realizácii experimentov
- používať správne postupy a techniky pri praktických činnostiach,

sociálne

- vyjadrovať svoje názory, postoje a skúsenosti,
- pracovať vo dvojiciach alebo v skupinách,
- vzájomne si pomáhať pri riešení úloh teoretického a praktického charakteru,
- prezentovať a zhodnotiť výsledky svojej alebo skupinovej činnosti,
- prijíma ocenenie, radu a kritiku a čerpá poučenie pre ďalšiu prácu.

OBSAHOVÁ NÁPLŇ PREDMETU

Projektová iniciatíva, zámer

- voľba témy projektu, jej špecifikácia
- vytýčenie hlavných cieľov
- stanovenie rozsahu riešenia
- štúdium literatúry
- diskusia o problematike

Projektové plánovanie

- upresnenie zadanej témy
- zhromaždenie dostupných informácií o zadanej problematike
- zabezpečenie kooperácie v skupine

Realizácia projektu

- vlastné riešenie projektovej úlohy, návrh alternatív, výber optimálneho riešenia
- spracovanie podkladov a dokumentácie

Hodnotenie projektu

- zverejnenie a obhajoba riešenia
- analýza riešenia
- využitie v praxi